

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства

**СПЕЦИФІКАВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
ІТАЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЙ З ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ЛЮДИНИ**

Студентки групи МПіт 57-18
денної форми навчання
факультету перекладачів
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.052 Романські мови
та літератури (переклад включно)
освітньої програмиміжкультурна
комунікація та переклад (італійська)

Малошик Анастасії Андріївни

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент

Гулей М. Д.

Допущений до захисту

« ____ » _____ 2019 року

Завідувач кафедри

_____ проф. Філоненко Н. Г.

(підпис) (прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ЄКТС _____

MINISTERO DELL'ISTRUZIONE E DELLA RICERCA D'UCRAINA
UNIVERSITA NAZIONALE LINGUISTICA DI KYIV
Departamento di Filologia e di Traduzione Neolatina e Neogreca

Tesi di Master degli studi di traduzione

**LA SPECIFICITA DELLA RIPRODUZIONE DEI PROVERBI ITALIANI
CON LE CARATTERISTICHE UMANE NELLA LINGUA UCRAINA**

Studentessa del gruppo MPit 57-18

Facoltà di filologia romana

Educazione a tempo pieno

Corso di laurea 035 Filologia

Specializzazione 035.052 Lingue e letterature romane
(traduzione inclusa)

Programma educativo e professionale

Traduzione e comunicazione interculturale
(l'italiano e seconda lingua straniera)

Anastasia Maloshyk

Relatore accademico

Dottoressa in filologia magister artium

M.D. Hulei

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРЕМІЙ ЯК СТІЙКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ	8
1.1. Предмет фразеології	8
1.2. Основні типологічні ознаки фразеологізмів	13
1.3.Класифікація фразеологізмів	14
1.4. Зв'язок фразеологізмів з частинами мови	16
1.5. Джерела фразеології	16
1.6. Ідіоматика фразеологічних одиниць	16
1.7. Прислів'я та приказки. Крилаті вирази	23
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ІТАЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	36
2.1. Порівняльний аналіз італійських та українських прислів'їв та приказок в теорії мовленнєвих актів	36
2.2. Передача культурологічної інформації італійських паремій при перекладі на українську мову	38
2.3. Способи перекладу прислів'їв та приказок	39
2.4.Переклад паремій у ролі стійких мовленнєвих актів	42
2.5. Аналіз перекладу паремій з точки зору ідіоматики	46
2.5.1. Відтворення італійських паремій про професії	47
2.5.2. Відтворення італійських прислів'їв та приказок з компонентом «говорити»	49
2.6. Природа багатозначності ідіом	53
Висновки до розділу 2	60
Розділ 3.ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ІТАЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ. ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ФЛОРЕНТІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК	63
3.1. Проблема визначення термінології	63

3.2. Відтворення фразеологічних зворотів з компонентом-зоонімом	66
3.3. Специфіка відтворення флорентійських паремій українською мовою...	69
Висновки до розділу 3	73
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	82
RIASSUNTO	85
ДОДАТКИ	88

Вступ

Народження прислів'їв сягає корінням у давні часи. Створення паремій (прислів'їв та приказок) здається вродженим для людського роду, як і покликання до розповіді. Наприклад, такі філософи, як Піфагор і Сократ, свого часу збирали деякі давні свідчення про паремії, а Платон розділяв такий інтерес до паремій зі своїм майстром [53, с. 384].

Також і Аристотель займався цим питанням і вважав, що паремії є залишками давньої застарілої філософії; роботу, розпочату Стагіритом, закінчували й деякі його вихованці, наприклад, «Clearco di Solie Teofrasto» – (Креарх з Сол), який складав збірки приказів і намагався їх розтлумачити [53, с. 384].

Прислів'я і приказки – дуже поширений жанр фольклору. Вони з'явилися ще в давні часи і створювались людьми впродовж усієї історії їхнього існування. Точна рима, проста форма, стислість, зробили прислів'я і приказки стійкими, такими, що запам'ятовуються і часто використовуються в мовленні [34, с.139].

Прислів'я та приказки – це стислі, переважно афористичні, художні вислови народу про різні явища та життєві ситуації. Вони є одним із найпоширеніших видів народної поетичної творчості, який побутував ще в сиву давнину і дійшов до нашого часу [34, с.139].

Влучно описав прислів'я та приказки Микола Гоголь, який сказав: «Струмені самородного джерела народної поезії пробиваються в прислів'ях наших, де видно незвичайну повноту народного розуму, який зумів зробити своїм знаряддям іронію, насмішку, дотепність, влучність мальовничого споглядання». Іван Франко назвав прислів'я та приказки «багатим і важким скарбом... у скарбівні нашої мови.., її коштовними перлинами», а Максим Рильський порівнював народне слово з дорогоцінним алмазом, який потрібно доглядати, шліфувати, «щоб більше граней у ньому переливалось і виблискувало, відбиваючи все незрівнянне багатство наших днів» [34, с.139].

Паремії досліджуються як літературою, так і лінгвістикою. Тому існують різні точки зору стосовно того, куди відносити прислів'я та приказки, розглядати їх як фольклорний жанр, чи як функціональні одиниці мови, що належать до фразеологічного фонду. Вивченням паремій займалися багато дослідників: О. В. Кунін включив паремії у свій словник фразеологічних одиниць, В. В. Виноградов та С. І. Ожегов досліджували російську фразеологію, Н. Н. Амосова, В. Л. Архангельський, В. Н. Телія займалися питаннями сучасної англійської фразеології та її перспектив [39, с. 288]. Серед іноземних учених, які займаються питаннями пареміології, є В. Мідер та В. Х. Коллінз [39, с.288] Фразеологічний склад мови належить до тієї частини лексикону, що відображає лінгвокультурні особливості носіїв мови, і він є дзеркалом, в якому народ виявляє свою національну самосвідомість та світогляд. Так і паремії є тим джерелом, яке можна досліджувати на предмет лінгвокультурної інформації [33,с. 236] Наша увага у цьому дослідженні зосереджена на частині фразеологічного складу мови, а саме тих мовних одиницях, що зображають культуру та психологію італійського народу – пареміях (прислів'ях та приказках).

Актуальність теми дослідження. У цій роботі розглядається, з нашої точки зору, актуальна проблема, така як «Специфіка відтворення українською мовою італійських паремій із характеристиками людини».

Актуальність теми зумовлена насамперед малою вивченістю порушеної проблеми, відображенням її в межах діалогу різних культур та мов. Актуальність цього дослідження визначається зростаючим інтересом до фразеологічного складу мови, який відображає лінгвокультурні особливості паремій.

Метаі завдання дослідження – виявити і порівняти фразеологічні одиниці італійської та української мов, проаналізувати стилістичні та перекладацькі особливості італійських паремій, що відображають особливості мислення народу. Практичне значення роботи полягає в тому, що

дві споріднені мови насправді є дуже різними. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань, як:

– узагальнення досвіду сучасних мовознавців, які займалися питаннями пареміології, уточнити зміст понять «паремія», з'ясувати лінгвокультурологічний статус паремій італійської мови на позначення характеру людини;

– виявлення труднощів, які виникають під час перекладу тих чи інших паремій;

– з'ясування своєрідності зображення італійських паремій українською мовою;

– уточнення місця паремій у картині світу італійського етносу та їх етнокультурних специфік.

Методи дослідження. Під час дослідження були використані: метод суцільної вибірки для відбору паремій, що слугували матеріалом дослідження; метод лінгвістичного опису та спостереження, для систематизації та класифікації матеріалу; елементи кількісного аналізу для визначення частотності вживання лексичних одиниць, а також граматичних структур серед паремій.

Об'єктом дослідження є італійські паремії із характеристиками людини.

Предмет дослідження – спосіб вивідтворення українською мовою італійських паремій із характеристиками людини, лексична наповнюваність, граматична структура в італійських прислів'ях та приказках.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРЕМІЇ ЯК СТІЙКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ

1.1. Предмет фразеології

Фразеологізми – стійкі словосполучення, що сприймаються як єдине ціле і вживаються носіями мови в усталеному оформленні. Використання фразеологізмів дає змогу: посилити наочність і образність тексту, створити потрібну стилістичну тональність (урочистості, піднесеності або зниження), більш яскраво висловити своє ставлення до інформації, передати авторські почуття і оцінки. Виразність фразеологізмів може посилюватися в результаті їх перетворень (розширення, зниження, заміни слів) і перетворення з загальнономовних на індивідуально-авторські [41, с. 289].

Багатство мови – це багатство і його фразеології, тобто виразних і образних прислів'їв, оборотів, влучних і крилатих слів. Дуже часто в таких словах і зворотах лежить цілий світ, ціла історична епоха – факти побуту, уявлень, що прийшли з вірувань наших предків, реальних подій далекого минулого. І такий фразеологічний фонд – неповторне явище кожної мови [42, с.101].

Фразеологія – це те чи інше поняття в мові, яке не завжди передається одним словом.

Нерідко для цього використовується словесний комплекс, що являє собою визначене, більш-менш стійке лексичне сполучення – так звану ФО [42, с.101]

Такі ФО можуть виконувати функції різних частин мови. Фразеологізми мають сталу конструкцію, одні й ті ж компоненти, заміна чи доповнення руйнує їх. Фразеологічні звороти являють собою смислову, структурну єдність. Ступінь спаяності слів у фразеологізмів дуже різниться від значення усього звороту [41, с.289]

Фразеологією називається також уся сукупність цих складних по складу стійких сполучень – фразеологізмів. Фразеологія мови, як і лексика, є

тонкою системою, що має автономність, оскільки ФО принципово відрізняються, з одного боку, від окремих слів, а з другого – від вільних словосполучень, і в той же час входить у більш складну систему загальнонаціональної мови, знаходячись у визначених відносинах з різними його рівнями. Наприклад, як і слова, ФО складаються з фонем, що виконують змістовно-розпізнавальну функцію; це визначає системні зв'язки фразеології з фонематичним рівнем мови [42, с.101]. ФО по-різному співвідносяться з різними частинами мови, що характеризує їхні системні зв'язки на морфологічному рівні. Виконуючи визначені синтаксичні функції в реченні, фразеологізми знаходяться в системних відносинах з іншими мовними одиницями на синтаксичному рівні [31, с.40].

У складі фразеологічної системи мов виділяються різноманітні парадигми (групи) ФО, які поєднуються за їхніми характерними ознаками. Крім уже згаданих груп ФО, можна розглянути і ряд інших, виходячи з їхніх власне лінгвістичних ознак: ФО – однозначні і багатозначні, омонімічні, синонімічні, антонімічні [31, с.40].

Кожна розвинена мова, як відомо, має у своєму складі значну кількість стійких словосполучень – фразеологізмів, що вживаються носіями мови завжди у звичному, усталеному оформленні, виражають думку і сподівання самих мовців, їх історію, побут, культуру, єднають покоління. У нашому дослідженні вживається термін фразеологічна одиниця, фразеологізм як рівнозначні у найбільш уживані позначення цього поняття.

Фразеологізми роблять мовлення виразнішим, влучнішим, дотепнішим. Певний вантаж цих висловів ми отримуємо в буденному житті і користуємося навіть не замислюючись [41, с.289]

Іноді ми навіть не помічаємо, наскільки міцно увійшли у наше життя і нашу мову особливі стійкі словосполучення, що сприймаються як нерозривні вислови і відтворюються у вигляді цілісної конструкції, яка прирівнюється у смислового відношенні до одного слова.

Ці словосполучення отримали назву «фразеологізми» [41, с.289]. Фразеологізми виникають в процесі мовлення зовсім не за загальними граматичними закономірностями, а іноді навіть всупереч цим закономірностям та правилам побудови речення.

А все тому що ці вислови усталені, сформовані носіями мови протягом років (а іноді і століть), і ці ж носії використовують фразеологізми у побутовому спілкуванні, у художньому та епістолярному мовленні так невимушено й живо, ніби народилися з ними на вустах [41, с.289].

Іноземцю, який намагається вивчити мову будь-якої країни (а усталені вислови є у багатьох мовах світу) найважче зрозуміти і перекласти саме фразеологізми – бо іноді початкове значення виразу сховане десь дуже глибоко, за кипом слів. І залежить цей сенс від культурних особливостей побуту народу, саме тому ми розуміємо свої фразеологізми, а іноземці зазвичай можуть лише завчити зміст певної фрази. Виникає питання: а навіщо ж нам вони, ці фразеологізми? Адже без них ніби то й менше плутанини, і часто-густо фразеологічний зворот лише ускладнює форму речення, замінюючи одне слово цілою конструкцією [19, с.116]. На це питання є декілька варіантів відповіді.

По-перше, без фразеологізмів (як і без інших засобів мовлення) мова була б сухою та занадто офіційною. Ці вислови надають нашому мовленню образності, виразності та яскравості, даючи змогу мовцю висловити своє ставлення до того, про що він каже. А за допомогою фразеологізмів зробити це буває значно простіше. Наприклад, вираз «сісти на голову» передає значно більше емоцій, ніж просте слово «знахабніти». А фразеологізм «шукати вчорашнього дня» розкриває усю глибину туги за тим, чого марно шукаєш, чого вже нема [19, с.116].

По-друге, слухач або читач теж сприймає почуте або прочитане зовсім інакше – підключаючи свою уяву і вловлюючи весь спектр образів і емоційних одиниць, що закладені у виразі. А це сприяє сильнішому

співпереживанню. Саме тому читати текст, забарвлений фразеологізмами значно приємніше і легше, ніж просто сухий і логічний текст [19, с.116].

По-третє, правильне і влучне використання фразеологічних зворотів дає змогу проявити свій розум, вміння дотепно і точно висловлюватися, уникати штампів і обирати серед багатьох стійких виразів один, найбільш доцільний. Вміння використовувати фразеологізми можна сприймати як гру, де переможець – той, хто зміг коротшим шляхом дістатися мети, тобто висловити весь спектр емоцій та змісту, використавши лише декілька влучних фраз [19, с. 116].

Саме фразеологізми часом породжують найбільш нетривіальні образи, стаючи невичерпним джерелом жартів і анекдотів. Що стосується письменників, то важко взагалі уявити їх діяльність без використання фразеологічних зворотів.

Фразеологія національної мови збагачується і вдосконалюється, вбираючи в себе безцінні скарби із приказок, прислів'їв, афоризмів, мовних штампів, одним словом – з усього того, що впродовж багатьох віків плекає та зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ. Фразеологізми набагато виразніше, ніж окремі слова, розподіляються в певних структурно – функціональних стилях, виявляючи свою належність до кожного з них [41, с. 289].

Фразеологізми, що володіють близьким чи тотожним значенням, вступають у синонімічні відносини. Подібно лексичним одиницям, такі фразеологізми утворюють синонімічні ряди, які можуть входити і відповідні лексичні синоніми одного ряду. Багатство фразеологічних, як і лексичних, синонімів створює величезні виразні можливості мов [41, с.289].

Фразеологізм – семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значенневих закономірностей поєднання лексем, а

відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції. Щойого називають «Крилатим висловом» [77].

Інше визначення: фразеологізми (фразеологічні звороти) – стійкі (усталені) словосполучення, які сприймаються як єдине ціле і вживаються носіями мови в усталеному оформленні.

Фразеологічний зворот – це відтворена в готовому вигляді мовна одиниця, що складається з двох або більше ударних компонентів мовного характеру, фіксована (постійна) за своїм значенням, складом та структурою [77].

Предметом фразеології як окремого розділу мовознавства є дослідження природи фразеологізмів, властивих їм структурних і семантичних ознак, а також джерел формування і закономірностей функціонування у мовленні [41, с. 289].

Фразеологізмом називається семантичнопов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (словосполучень, або речень), не створюється у процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значенневих закономірностей поєднання слів, а відтворюється у вигляді фіксованої конструкції з властивим їй лексичним складом і значенням, наприклад: «А мені так і кортить розпитати про Марію, так і крутиться на язиці ймення її, та ніяково розпитувати» (М.Коцюбинський).

У вільних словосполученнях, що становлять основне функціонування синтаксичної системи української мови, слова поєднуються як автономні одиниці, не втрачаючи при цьому властивих їм індивідуальних лексичних значень і виступаючи номінативними одиницями, наприклад: вилити воду (з відра); зайти у воду по самі вуха. Зовсім іншу семантико-синтаксичну природу мають звороти вилити (виливати) душу, крутитися на язиці, закохатися по самі вуха. Ґрунтуючись на тих самих закономірностях внутрішньої синтаксичної організації, що й вільні словосполучення, компоненти наведених зворотів втрачають власні індивідуальні значення, і

тому їх семантику не можна виводити з суми лексичних характеристик відповідних слів [42, с.101].

Виразниками значень виступають наведені звороти як цілісні семантично неподільні єдності: виливати (вилити) душу – висловлювати, виявляти почуття, переживання. На основі наведених прикладів можна зробити висновок, що фразеологізми мають значеннєві відповідники у вигляді одиничних слів або словосполучень.

1.2.Основні типологічні ознаки фразеологізмів

Фразеологізми утворюють специфічну систему одиниць, об'єднуючись у її складі за кількома типологічними ознаками. До цих ознак належать насамперед такі: семантична цілісність, відтворюваність у комунікативних процесах (усному і писемному мовленні), розчленована (надслівна) будова.

Семантична цілісність полягає в тому, що значення фразеологічної одиниці не може бути витлумачене, інтерпретоване на основі безпосереднього врахування значень складників – відповідних слів, які належать до лексичної системи [78].

Так, в українській мові існує значна кількість фразеологізмів, що мають у своєму складі іменник душа, але в кожному окремому випадку значення згаданого іменника повністю нейтралізується: заяча душа – боязка, полохлива людина; стояти над душею – надокучувати, набридати; брати за душу – дуже хвилювати, розчулювати, зворушувати; ні за цапову душу – даром, марно; кривити душею – бути нещирим, лицемірним [78].

Одна з найважливіших значеннєвих ознак фразеологізмів полягає в тому, що вони всі становлять специфічні вторинні номінації, сформовані внаслідок переосмислення первинних значень компонентів, що належать до їх складу.

Ознака відтворюваності фразеологізмів полягає в тому, що вони не створюються у мовленні подібно до вільних словосполучень, вживання яких кожного разу мотивується конкретними комунікативними проблемами, а відтворюються з постійним складом компонентів, як правило, позиційно

закріплених у певній послідовності. За ознаками цілісності і відтворюваності фразеологізми наближаються до слів, однак не ототожнюються з ними як складніші з погляду значеннєвої структури номінативні одиниці [79].

Обов'язкова умова функціонування будь-якого фразеологізму – кілька компонентний склад, розчленована структура. Відповідно до цієї типологічної ознаки у складі фразеологізмів виділяються слова, вжиті у відповідних формах і поєднані певними синтаксичними відношеннями, які, однак, можна охарактеризувати у більшості випадків лише як поверхневі, наприклад: – «То як, сину, знімали з тебе стружку? – Стружку столяр знімає, а мене по-теслярівськи обтесували (М. Стельмах) [79]. Між розчленованістю фразеологізму знімати (зняти) стружку з кого-небудь, у якому функціонують відповідні конкретні слова-компоненти, і властивою йому синтаксичною організацією відсутня пряма відповідність, тому що з погляду традиційного аналізу за членами речення згаданий фразеологізм виступає як нерозкладна одиниця. При збереженні ознаки розчленованості дуже поширеним є явище фразеологічно зумовленого функціонування слів. Окремі лексичні одиниці вступають лише у складі фразеологізмів, хоч за лексичною традицією і виділяються у словниках як самостійні реєстрові слова, наприклад: байдики бити, витрішки продавати (купувати, ловити, їсти), їти на витрішки, облизня спіймати (скуштувати, дістати, з'їсти), їсти облизні [79].

Як і слова, фразеологізми поєднують у собі аспекти номінації і оцінки, причому фактично усі вони характеризуються образністю, підкресленою експресивністю [79].

1.3.Класифікація фразеологізмів

Найбільшого поширення набула класифікація фразеологізмів, запропонована В. В. Виноградовим. В основу цієї класифікації покладено ступінь значеннєвої мотивації відповідних одиниць виділюваними у їх складі компонентами. Розрізняють три типи фразеологізмів – фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення [79].

Фразеологічні зрощення. Фразеологізми цього типу функціонують як немотивовані і непохідні одиниці, тому що у їх значенні відсутній зв'язок, навіть потенційний зі значенням окремих компонентів, наприклад: бити байдики, бити баглаї – ледарювати, пекти раків – червоніти, собаку з'їсти – набути досвіду, свиню підкласти тощо. На думку В. В. Виноградова, фразеологічні зрощення утворюють своєрідні синтаксичні складні слова, що виступають або в ролі частин речення, або цілих речень[79]. Вони підводяться під граматичні категорії як синтаксичне ціле, як своєрідні складні лексичні одиниці[79].

Фразеологічні єдності об'єднують у своєму складі фразеологізми, яким також властива семантична перебуває у мотиваційному зв'язку зі значенням компонентів, наприклад: не нюхати пороху, прикусити язика, кров з молоком, біла ворона, дихати на ладан, брати бика за роги, міняти шило на мило, не за горами, гайки підкрутити, п'ятами наживати, передати куті меду тощо [79].

Значення фразеологічних єдностей пов'язане з розумінням внутрішнього стрижня сполуки, потенційного смислу слів, які утворюють її.

У фразеологічних єдностях досить чітко розрізняються граматичні відношення між компонентами. Як зазначав В. В. Виноградов, тут «зберігається, так би мовити, морфологія застиглих синтаксичних конструкцій, але їх функціональне значення різко змінюється. Такою мірою, якою фразеологічні групи цього типу є семантично неподільними одиницями, доводиться вважати їх синтаксично невідільними, хоч і подільними, злитими словосполученнями» [79].

Фразеологічнісполучення. До цього типу належать фразеологізми, утворювані поєднанням компонентів, один з яких характеризується вільним, а другий – так званим зв'язним значенням, наприклад: брати участь, одержати перемогу, насупити брови. Як приклад зв'язаного значення можна навести функціонування дієслова брати в ряді фразеологічних сполучень:

дрімота бере – хочеться спати, думка бере – з'являється думка, жаль бере – стає дуже шкода, дуже жаль, сміх бере – хочеться сміятися, смішно [79].

У фразеологічних сполученнях синтаксичні зв'язки відповідають живим граматичним нормам. Однак ці зв'язки не формуються щоразу як вільні, зумовлені комунікативно-ситуативним поєднанням слів. Вони відтворюються у структурі готових, закріплених узуальним вживанням фразеологічних одиниць [79].

1.4.Зв'язок фразеологізмів з частинами мови

Фразеологізми співвідносяться з різними частинами мови з приналежністю стрижневих компонентів до відповідних лексико-граматичних класів слів. У цьому виявляється органічний зв'язок їх з лексичною і граматичною системами української мови, з участю в організації семантично-синтаксичних зв'язків і відношень у складі речень [80].

Розрізняють такі лексико-граматичні розряди фразеологізмів:

А) дієслівні: бити байдики, брати бика за роги, витрішки продавати, виходити сухим з води, спочивати на лаврах, прибирати до рук, на ноги поставити, пробивати дорогу, світити ребрами, співати з чужого голосу; [80].

Б) іменникові: бабине літо, біла пляма, білий світ, вавилонське стовпотворіння, єгипетська кара, блудна вівця, велика цяця;

В) прислівникові: аж до неба, без задніх ніг, від раду і до роду, в одну душу, в пух і прах, одним махом, на кожному кроці, на око, ні сіло ні впало;

Г) прикметникові: кров з молоком, не ликом шитий, ні риби ні м'ясо, важкий на підйом; [80].

Д) вигуківі: ну й ну, от тобі й на, як би не так, чи бач, чорта з два, чорти б його забрали [80].

1.5.Джерела фразеології

Основу української фразеології становлять одиниці, що прийшли шлях функціонального перетворення від звичайних вільних словосполучень до усталених зворотів з проаналізованими типологічними ознаками. Образне переосмислення вільних словосполучень спричинялося до втрати лексичних

значень відповідних компонентів і формування власне фразеологічної семантики [80]. У цьому процесі важлива роль належала метафоризації, перенесенню якої-небудь конкретної дії, ознаки, риси поведінки тощо на основі їх типізації, узагальнення на зовсім інші сфери людської діяльності. Розрив між первісним і фразеологічним значенням словосполучення може бути таким, що лише спеціальний етимологічний аналіз дає можливість з'ясувати походження відповідної фразеологічної одиниці [80].

Спостереження над навколишньою дійсністю – історичною, суспільними процесами, виробничою діяльністю і побутом, морально-етичними нормами і родинними стосунками, природним середовищем, тваринним і рослинним світом – лежить в основі виникнення і значеннєвого функціонування абсолютної більшості фразеологізмів. Такий висновок підтверджують, зокрема фразеологічні одиниці, основу яких становлять найменування ознак і дій, пов'язаних зі світом тварин і птахів: заяча душа, хитрий лис, кований на всі чотири, кіт наплакав, показувати пазурі, птиця високого польоту, розправляти крила, звити гніздо, курям на сміх [80].

Експресивно-стилістичні властивості фразеологізмів

Фразеологізми мають різну стилістичну вагу. Частина з них не має виражених експресивно-оцінних супровідних значень і тому характеризується між стильових уживанням. Відповідну групу утворюють стилістично нейтральні фразеологічні одиниці [81]. До них належать звороти на зразок: піднімати завісу, сходити зі сцени, слухний час, спинитися на півдорозі, піднятися на ноги, опустити рухи, наставити на добрий шлях, перша ластівка тощо [81].

Однак на відміну від лексичних одиниць, у складі української фразеології переважають звороти з виразними експресивно-оцінними значеннями, внаслідок чого вони використовуються для створення експресивного фону як в усному, так і в писемному мовленні [81].

З цього погляду заслуговують на увагу розмовні фразеологічні одиниці, частині з яких властиве знижено-просторічне забарвлення. Розмовні

фразеологізми можна проілюструвати такими прикладами: молоти язиком, виляти (крутити) хвостом, показати де раки зимують тощо [81].

Існують фразеологізми, функціонування яких розраховане насамперед на книжні стилі, створення урочистості, піднесення мовлення. У складі книжних фразеологізмів значну кількість становлять одиниці літературного походження [82].

Фразеологічна варіантність та індивідуально-авторські перетворення

Ознаки семантичної цілісності і відтворюваності у мовленні не виключають вживання фразеологізмів у кількох модифікаціях, що виявляються у змінності лексичного наповнення або внутрішньої синтаксичної організації відповідних усталених одиниць. Вважається, що більшість фразеологізмів первісно були вільними словосполученнями з природною змінністю лексичного складу компонентів. При цьому діяла одна важлива закономірність – лексичні заміни не повинні були порушувати загальної семантичної структури фразеологізму [82].

1.6. Ідіоматика фразеологічних одиниць

Ідіоматика – це особлива властивість мотивованого мовленнєвого знаку (непрямої номінації), що полягає в придбанні їм нового змісту в порівнянні з тим знаком або знаками, за допомогою яких він виражається. Ідіоматика як властивість мови універсальна, але ні слова, що володіють ідіоматикою, ні словосполучення й речення, яким вона властива, повністю ніколи не збігаються в різних мовах, за винятком випадків калькування або запозичення. Ідіоматика у слові може з'явитися також у результаті фразеологічної деривації [83]. Це відбувається звичайно тоді, коли один з компонентів ФО одержує здатність виражати значення всієї одиниці. Наприклад, позеленіти (від злості), заливати (відливати кулі) [83].

Ідіоми ж – це неоднослівні структури, що володіють ідіоматикою, що представляють собою лексико-семантичні блоки, утворені по структурних моделях вільного синтаксису конкретної мови, які, однак, втратили свою

продуктивність у силу особливих зв'язків цієї моделі і її конкретних компонентів, що забороняють взаємні заміни [83].

Ідіоми можна в основному розділити на образні, пов'язані з метафоричними, рідше метонімічним переносом значення ситуації (фрагмента картини миру), що вони позначають, і символічні. До символічних відносяться ідіоми, пов'язані з мовною символікою. При цьому на сучасній стадії розвитку мови образно-мотивовані ідіоми можуть бути необразними, а ідіоми символічно-мотивовані, зберігаючи зв'язок з основою народження символіки, можуть виступати або як більш-менш нейтральні одиниці, або аксіологічно значимі [83]. Деякі невірні словосполучення, утворені по моделях вільного синтаксису, можуть позначати ситуацію, незрозумілу непосвяченому, тобто не носію мови, або недоступну для спостереження [83].

Мова йде про італійські ідіоми:

darsela a gambe (букв. дати собі по ногам) – пуститися навтьоки;

mettere le mani nei capelli (букв. запускити руки у волосся) – схопитися за голову;

(avere) il cuore gonfio (букв. мати розпухле серце) – серце кров'ю обливається;

(essere) una persona di fegato (букв. бути людиною печінки) – бути хоробрим;

con gli occhi in capo (букв. з очима на голові) – бути наготові, насторожі; [83].

Приблизно ті ж принципи діють при народженні ідіом. Одні з них формуються на образній основі, тобто на основі ситуації, що стає стереотипом, інші – на символічній. Створення ідіом на символічній основі, з одного боку, установлює комунікативну рівновагу у своєму мовленнєвому колективі, а з іншого боку – дозволяє зрозуміти, як носії тієї або іншої мови уявляють картину світу, зокрема невидимого світу [83].

Ідіоматика в силу своєї специфіки може розглядатися як одне із джерел пізнання елементів культури мовленнєвого колективу, культури в антропологічному змісті, тобто комплексу проявів матеріального, соціального й духовного життя народу або етнічної групи в різні періоди його розвитку або відповідно до різних історичних періодів і природних умов. Механізм утворення ідіом у різних мовах універсальний. Ідіоми можуть бути образно-мотивованими, символічно й звуко символічно мотивованими [83].

Семантика й прагматика ідіом багато в чому визначається внутрішньою формою. Внутрішня форма ідіоми здатна відбивати певний фрагмент картини світу, пов'язаний з повсякденним життям і побутом носіїв мови, їхньою поведінкою, їхнім сприйняттям світу, соціальними й рольовими відносинами усередині мовленнєвого соціуму. При аналізі ідіоми шляхом «зняття» образу, тобто абстрагування від нього, внутрішнього перекладу його за допомогою слів більш загального значення, вдається одержати тлумачення, здатне через зміст виразити синтаксичну функцію ідіоми в реченні [83]. Подальший аналіз дозволяє виявити емоційну оцінку, а синтез, тобто повернення до внутрішньої форми, дає можливість установити прагматичні параметри, пов'язані із стилістичними особливостями ідіоми, а також тією реальною ситуацією, що сприймається як стереотип [83].

Значення ідіоми визначається не тільки образністю, прояв значення залежить від актуалізації ідіоми. Ідіома, на відміну від слова, має деяку розмитість значення, а точніше – змісту, що встановлюється в контексті. Будучи мовним знаком, ідіома не виражає моралі, однак вона здатна трансформуватися у висловлення, близькі до сентенцій, здатних виражати мораль [83].

Функція ідіом виражати високий ступінь якості, властивості, характеристики, а також реагувати на мовленнєвий або немовленнєвий поведіння кого-небудь або на ситуацію проявляється через вибір стереотипної ситуації або образу.

Розбіжність стереотипів у різних мовах нам представляється зовсім природною. Вона пов'язана не стільки з розходженнями культур й умов життя, скільки з ментальними й психологічними факторами конкретної історії розвитку кожного мовленнєвий соціуму [83]. При цьому не можна забувати про фактор випадковості, що відіграє важливу роль при народженні нових мовленнєвих одиниць. Вибір стереотипу носієм мови, а особливо «звикання» до нього й сприйняття його залежать далеко не тільки від виразності і яскравості образу, а скоріше від простоти його сприйняття [83].

Фразеологія будь-якої мови – це найцінніша лінгвістична спадщина, в якій відображаються бачення світу, національна культура, звичаї і вірування, фантазія і історія народу, що говорить цією мовою. В даному випадку під культурою розуміється насамперед культура в антропологічному сенсі, тобто комплекс прояви матеріального, соціального і духовного життя народу або етнічної групи на різних стадіях його розвитку або у відповідності з різними історичними періодами і природними умовами [41, с.289]. Завдяки фразеології, а особливо ідіоматиці можна проникнути в далеке минуле не тільки мови, а й історії та культури його носіїв. Говорячи про «минуле», ми маємо на увазі відомий факт збереження в складі фразеології слів і словосполучень, які вийшли з використання, та синтаксичних структур, які не зустрічаються усучасному вільному синтаксисі [41, с.289]. Проте фразеологія важлива і для вивчення процесів, що відбуваються в мові постійно, зараз. В даному випадку мова йде про семантичні процеси, що пов'язані з розвитком системи позначення слів, народження нових знаків та нових фразеологізмів, про процеси, що сприяють перевірці і здійснення нашої компетенції при вивченні функціонування слів. Все це свідчить про важливість і необхідність вивчення цієї частини лексикону і спостереження за всіма процесами, що відбуваються в ньому [41, с.289].

У сучасній лінгвістиці до складу фразеології включаються досить різні одиниці, які мають ряд ознак, властивих тільки цим знакам. Вони складаються з компонентів, які втратили частково або повністю значення

слова, щ лежать в їх основі, а їх значення не складається з суми значень слів-компонентів, їх складових. Вони стійкі, тобто мають замкнуту структуру [84]. Необхідно підкреслити, що фразеологічне значення відрізняється від лексичного значення тим, проте фразеологічне значення включається в систему та підпорядковується багатьом семантичним законам, які існують в мові [84].

Зв'язок між мовою і культурою мовців широко відома (Телія, 1996). Коли ж ми звертаємося до ідіоматики, то перш за все бачимо особливість цих знаків: вони народжуються в результаті осмислення необхідності знайти знакове вираження для певних подій, почуттів і ситуацій, які тісно пов'язані з самою людиною, з поведінкою людей в суспільстві, з відношенням між людьми [84]. Культурна інформація, що міститься в ідіомі, укладена в її образно-мотивовану внутрішню форму (Винокур, 1990) та в виборі еталонів та стереотипів, які дуже часто відображають умови життя мовного колективу в найширшому сенсі цього слова, навколишнє середовище, а також критерії та оцінки, якими керуються в конкретному мовному соціумі [84].

«Таким чином, ідіоматика, на відміну від слова, прямо відображає когнітивну діяльність членів мовного колективу, засновану на наївному уявленні про світності мови, їхнє ставлення один до одного, до того, що відбувається з ними в цьому світі. Однак все це можливо тільки тому, що сама мовленнєва система містить механізм, який забезпечує цю діяльність. Чималу роль у безпосередньому збагаченні мови відіграють прислів'я і приказки, що відображають фантазію народу, його здатність до образного мислення і до узагальнень. Немає сумніву, що сила слова рівноцінна багатьом іншим засобам впливу на людину. Зокрема, це переконливо показав К. Леві-Стросс у своїй роботі «Магія і релігія» (Леві-Стросс, 1985). Думки К. Леві-Стросса з приводу процесів, що відбуваються в свідомості та підсвідомості людини при впливі на нього шамана або психоаналітика, переконують нас в тому, що ці процеси були б неможливі,

якби людина не була від здатний від природи сприймати і перероблятимовну інформацію за певними законами. Одним із сильних мовних засобів впливу наспівбесідника, безсумнівно, є образні ідіоми. Виражаючи найвищу ступінь якості, дії, стану вони здатні не тільки передавати сильні почуття і реакції, а й породжувати символи, які в подальшому стають одним із видів вмотивованості синтагм і афективних слів»[49, с. 39].

1.7. Прислів'я та приказки. Крилаті вирази

Характерними ознаками прислів'їв та приказок є їх ідейний зміст і висока художня якість, а саме: стислість вислову, образність, метафоричність і віршована будова [85]. М. В. Гоголь підкреслював: «У прислів'ях наших... видно незвичайну повноту народного розуму». Береженого Бог береже; на двох весіллях зразу не танцюють; багато галасу даремно; де охота, там і робота; краще солом'яна згода, ніж золота звада; бачить лиска; на колір і смак товариш не всяк; не пхай носа до чужого проса; який пастух, така і череда; яке коріння, таке й насіння [85]. Джерелами фразеології є:

1. Професійні вирази, що набули метафоричного значення: сім раз одміряй, а один одріж (виникало серед кравців); грати першу скрипку (виникало серед музикантів).

2. Вислови з античної культури: альфа й омега (початок і кінець), крокодилові сльози (удаваний плач), прийшов, побачив, переміг (переклад повідомлення Юлія Цезаря про перемогу); прокрустове ложе (заздалегідь приготований зразок); авгієві стайні (конюшні) – (сильне забруднення).

3. Переклади іншомовних прислів'їв та приказок: Кінець – ділу вінець. Якби молодість та знала, якби старість та могла (франц.). Тут собака закопана (нім.) [85].

4. Влучні вислови видатних людей («крилаті слова»): Перемагати і жити (П. Тичина). І дим вітчизни нам солодкий і приємний (Гомер).

5. Біблійні та євангельські вирази, які вживаються в літературній мові: берегти як зіницю ока, Содом і Гоморра [85].

Прислів'я є короткими фольклорними текстами, що складаються з одного висловлення, які мають структуру простого або складного речення. Прислів'я відрізняються від інших фольклорних текстів не тільки тим, що вони мають граматичну структуру, а й тим, що, стаючи частиною контексту, вони повністю зберігаються як стійкі утворення, що займають граматично незалежне становище у фразі. Прислів'я справедливо називають джерелом народної мудрості, не завжди усвідомлюючи, наскільки глибоко справедливі ці слова [13, с. 330].

Як і фразеологізми, прислів'я, безсумнівно, відносяться до більш давніх форм народної творчості. Зокрема, як це показав В. Г. Гак, досліджуючи фразеологію, що сходить до Біблії, її вмотивованість спирається на фрагменти тексту, притчі або певні ситуації, описані в цій книзі які переосмислюються в ході становлення фразеологічних одиниць, позначаючи іноді інший сенс в порівнянні з біблійним [13, с. 330].

Мабуть схожий шлях проходять і прислів'я у своєму становленні, оскільки між прислів'ями та фразеологізмами підтримується онтологічний зв'язок.

Прислів'я, таким чином, можна порівнювати з літописами, що фіксують життєві спостереження і життєву мудрість минулих століть, які є цінним свідченням когнітивно-культурної діяльності людей, що знайшла своє вираження в тому числі і в мові [13, с. 330]. Досить звернути увагу на два моменти:

1. Прислів'я, пов'язані з погодою, спостереженнями над природою і заняттями сільським господарством, безсумнівно, можна вважати результатом досвіду, що відображає прагнення вдосконалити ведення господарства з урахуванням клімату та якості земель, а також пояснити явища природи за допомогою фантазії і релігійних догм [13, с. 330].

2. Прислів'я, пов'язані зі спостереженнями над поведінкою членів мовного колективу, їхнє ставлення до навколишнього світу, їх взаємовідносинами в побуті з сильними світу цього, до релігії і її служителів,

виникли в зв'язку з бажанням пізнати самих себе і людську природу в цілому. У такого роду прислів'ях відображена неоднозначність сприйняття світу різними членами мовного соціуму, тобто плюралізм думок, притаманний будь-якому людському суспільству [13, с. 330].

«Слід зауважити, що хоча прислів'я безсумнівно народжуються в народі, вони проходять певний відбір, що здійснюється тією частиною освіченого і соціально орієнтованого суспільства, яка вводить їх в мову. Це перш за все освічені верстви суспільства – письменники, збирачі прислів'їв, лексикографи в найширшому сенсі цього слова, а також інститути ідеологічного і політичного характеру. Деякі автори збірок прислів'їв, що вийшли за радянських часів, включали в них соціально орієнтовані висловлювання на кшталт: Раніше жили – сльози лили, тепер – живемо – щастя викоуємо, Слухай агронома хліб і солома; або: Люди знають, кому довіряють. Такого роду плакатні висловлювання навряд чи могли народитися в гущі народ». Наведені прислів'я взяті з книги М. Жигулева «Народні прислів'я і приказки» [20, с. 60].

Зв'язок культурологічної інформації, що міститься в прислів'ях тієї чи іншої мови, з життям мовного соціуму проявляється насамперед у виборі різних еталонів і стереотипів, які фігурують в прислів'ях з аналогічним змістом. Саме тому порівняння прислів'їв різних мов є наочним матеріалом лінгвокультурології [41, с. 290].

Подібний вибір був не випадковим. У 1853 році незалежно один від одного вийшли дві книги. Йдеться про книгу В. І. Даля «Прислів'я російського народу» і Збірнику тосканських прислів'їв відомого італійського поета і письменника Джузеппе Джусті (Giuseppe Giusti. Raccolta di proverbi toscani) [15, с. 7; 17, с. 4]. Флорентійський видавець Збірника Феліче Ле Моньє (Felice le Monner) зазначає, що з опублікованих в збірнику прислів'їв 3000 були зібрані Джусті, а решта 1500 належать відомому історику і письменнику XVI століття Франческо Сердонаті і іншим збирачам. Частина прислів'їв взята з четвертого видання Словника Академії делла Круска,

перше видання якого вийшло в 1612 році. Оскільки прислів'я зібрані В. І. Далем охоплюють приблизно той же період часу, що і Збірник тосканських прислів'їв Дж. Джусті, порівняння їх представляється нам цілком правомірним і цікавим[41, с. 276].

Вельми важливо підкреслити, що і книга В. Даля, і книга Дж. Джусті зазнали серйозної критики з боку своїх освічених сучасників, про що обидва автори і їх видавці написали в своїх передмовах, які, безсумнівно, являють собою важливі свідчення відношення до «інакомислення» в усі часи. Так, на книгу В. Даля була отримана рецензія протоієрея – академіка І. С. Кочетова, в якій він писав, що у величезній праці Даля є місця, здатні образити релігійні почуття читачів, є небезпечні вислови, небезпечні для моральності народної. Цензор Шидловський дав негативну рецензію на книгу Даля, зробивши висновок, що її не можна випускати [41, с. 275].

Як наслідок розвитку дослідницької методології було висунуто цілу низку застережень та занепокоєнь, пов'язаних із необхідністю визначення прислів'я стосовно інших коротких форм, таких як ідіоми.

Однак давати етимологію прислів'ям – це не те саме, що давати їм визначення, і це також не дозволяє нам відрізнити прислів'я інших різних форм. Так Джузеппе Джусті в передмові до своєї збірки тосканських прислів'їв (1853) провів коротку відмінність між прислів'ям та ідіомою[51, с. 9].

Проте в кінці 50-х – 60-х років минулого століття при ослабленні цензури книга Даля була офіційно видана, проте в 1853 році сам Даль зробив кілька рукописних копій, які подарував своїм друзям. У своїй статті «Напутное», що вперше з'явилася в рукописному виданні у 1853 році і потім передрукована у всіх наступних виданнях, Даль писав: «Относительно приличия при браковке пословиц я держался правила: все, что можно читать в обществе, не извращенном чопорностью, ни излишнею догадливостью, а потому и обидчивостью, все это принимать в свой сборник. [41, с. 275]. Самое кощунство, если бы оно где и встретилось в народных поговорках, не

должно путать нас: мы собираем и читаем пословицы не для одной только забавы и не как наставления нравственные, а для изучения розыска; посему мы и хотим знать все, что есть» [15, с. 7].

Дещо інший, але теж не простий була доля збірки тосканських прислів'їв Джусті опублікованого видавцем Ле Моньє (Felice le Monnier) у Флоренції в 1853 році після смерті Джусті (Giuseppe Giusti, 1809–1850).

У передмові, написаному тосканським письменником і філологом Джіно Каппоні (Gino Carroni, 1792–1876), його автор попереджає читачів, що прислів'я, що увійшли до Збірника, не слід давати читати дітям, що деякі з них можуть образити чийсь слух, проте він переконаний, що така книга не може принести шкоди [41, с. 276]. Сам Джусті в листі до свого друга, вченого з Академії делла Круска, Андреа Франчоні (Andrea Francioni), який передчасно помер у 1847 році, писав про те, що в прислів'ях часто виражаються різні, а іноді й протилежні думки з приводу одних і тих же життєвих ситуацій, помічаючи з цього приводу: «*Ed e vero verissimo (lascia belare in contrario certi beati innocenti) che, dovendo vivere nel mondo, è bene sapere che a volte l'abbiamo a fare co 'furbi e co' bricconi che ci giuocano, e ci mercanteggiano come animali da pelare e da scorticare*» – Совершенно справедливо (что бы ни говорили по этому поводу некоторые наивные люди), живя на свете, надо знать, что иногда приходится иметь дело с людьми коварными, с обманщиками, которые видят в тебе жертву, с которой можно содрать три шкуры» [41, с. 276; 17, с. 4]. Наведені висловлювання збирачів прислів'їв показують, що плюралізм думок і поглядів, настільки властивий людському суспільству і постійно беруть гору над спробами уніфікувати всі і вся, знаходить своє відображення в народній мові.

Наочним доказом цього положення можуть як раз служити прислів'я і приказки, які народилися в гущавині народної. У світлі прагматичного підходу до аналізу мови прислів'я можна розглядати як потенційні стійкі мовні акти, актуалізуючи які, тобто включаючи їх в контекст (Столнейкер, 1985), той що говорить здатний передати своє ставлення до мовної та

немовної ситуації як прямо, так і опосередковано [41, с. 277]. Однак, на відміну від «вільних» мовних актів, прислів'я є коротким текстом, який при включенні його в мову підпорядковується своїм особливим правилам. Проблеми, пов'язані з теорією мовних актів, досить добре освітлені в лінгвістичній літературі (Searle, 1969, 1972 1975, 1980, Austin, 1962; Grise, 1975; Vendler, 1976; Wierzbicka, 1972) та ін [41, с. 278].

З нашої точки зору, відношення складових термінів та найменування до фразеології вимагають критичного огляду, якщо в складі таких стійких словосполучень слова не піддаються будь-яким семантичним перетворенням. Слід відмітити, що як образні, так і не образні складові терміни мають основні категоріальні властивості фразеологічної єдності: відтворюваність, семантичну цілісність. Проте до фразеоматики слід віднести образні складові терміни з семантичним несамостійним компонентом, а всі необразні складові найменування «передати» в ведення термінології, яка виділилася в сучасному мовознавстві в особливу наукову дисципліну, яка має свій предмет, свої задачі та методи дослідження [18, с. 101].

Про необхідність та справедливість такого вичленення необразних складових найменувань та термінів свідчить їх особлива природа: точна та чітка співвіднесеність з визначеним об'єктом, «чиста» номінативна функція, здатність виступати в якості основного, первинного найменування предметів та явищ [18, с. 101].

Об'єктом пареміології, третього розділу фразеології, являє собою паремійна одиниця (або паремія), що сприймається нами як самостійна комунікативна одиниця, що функціонує в мові в якості відтвореного по традиції стійкого речення (простого або складного).

Предикативність, або синтаксичне членування, смислова та інтонаційна закінченість в значній мірі відрізняють фразеологічні комунікативи від ідіом та фразем [18, с. 101].

Паремія як одиниця фразеології та речення як основна одиниця синтаксису мають багато спільних складових. Роздільне оформлення,

предикативність однаковою мірою характеризують граматичну природу цих одиниць. Однак яскравими відмітними ознаками паремій є відтворюваність і стійкість семантики, складу та структури [18, с. 102]. При цьому, значна частина таких утворень характеризуються «повним або частковим семантичним перетворенням компонентів».

Ідіоматичність, що являє собою релевантною ознакою ідіоми, властива паремії в більшій чи меншій мірі. Вона пронизує різні яруси і підсистеми мовної структури, але на кожному рівні своєрідно заломлюється [18, с. 102]. Ідіоматичність поширюється не тільки на змістовну частину пропозиції, але і на план вираження, бо форма мовної одиниці не являє собою просту суму граматичних форм слів. Як раніше наголосила А. Г. Пегусова у своїй праці «Составные наименования в современном русском языке. – М – 1982. – С.6.: «Форми слів, що складають форму речення, вступають в синтагматичні відношення та створюють якісно нову лінгвістичну одиницю, складові якої не рівні сумі складових форм слів» [18, с. 102].

Емотивність відрізняє більшість паремій, в той час як реченню ця особливість може бути властива або не властива. Характеризуючи склад пареміології (прислів'я, приказки, крилаті вислови), слід відмітити, що до сих пір в лінгвістиці залишається невирішеним питання про доцільність віднесення даного розділу до фразеології. Деякі дослідники включають їх в склад фразеології (І. І. Чернишова, В. М. Мокієнко, Н. М. Шанський, А. В. Кунін, А. Г. Назарян, Л. П. Дядечко та ін.), хоча лінгвістичний статус складних мовленнєвих утворень, що перевищують словосполучення непередикативного характеру навпаки, відноситься до числа проблем, що активно розробляються у мовознавстві у другій половині ХХ ст [18, с. 102].

Зокрема, передачу прислів'їв і приказок, що являють собою стійкі одиниці мови зі структурою речення, виключно у ведення фольклору не можна вважати правильним. Вони повинні вивчатися як у фольклорі так і в фразеології, але з різних позицій [18, с. 102].

У фразеології як одиниці фразеологічного складу мови, що володіють своєрідними семантичними, стилістичними і структурними особливостями. Фольклор же цікавиться даними оборотами переважно як продуктом народного творчості, що характеризує народну мудрість, народні звичаї і т. д. При цьому зауважимо, що прислів'я та приказки, крилаті вислови, відтворені знову і знову як цілісні одиниці, виступають в якості мовленнєвих одиниць саме остільки, оскільки вони відтворюються як засіб для більш яскравого образного, гострого вираження думки в процесі спілкування [5, с. 104]. Розглядаючи їх як твори (невідомих або відомих авторів) вони, власне, ще не мають характеру мовленнєвих одиниць і належать до фольклору та літератури (будучи, звичайно, в той же час поєднаннями одиниць мови) як конкретні випадки застосування прояви таких одиниць [5, с. 104].

До фразеологічних комунікативам застосовні всі, в нашому розумінні, конструктивні ознаки ФЄ: відтворюваність (в синхронному плані вони не мовленнєві, а мовленнєве явище, оскільки причини їх існування ховаються поза сферою синтаксису речення); стійкість – їм властива стабільність, суворі фіксація смислової структури, компонентного складу, граматичної будови (морфологічної форми і внутрішнього синтаксичного зв'язку компонентів, в багатьох випадках і порядку їх слідування) [12, с. 11]. Семантична цілісність – основними факторами, що визначають механізм семантичного зсуву (наприклад, в прислів'ях), є повне або часткове переосмислення вільного речення, до яких генетично походять паремії, редукування семантики їх елементів, втрата ними семантичної самостійності. А також комплікативність (додаткове смислове навантаження), неможливість перекладу в багатьох випадках на інші мови [12, с. 11].

Паремійних одиниці в більшості своїй висловлюють узагальнене, переносно-метафоричне значення. Ці мовленнєві одиниці володіють і багатьма ознаками ФЄ: образністю (сенс їх має фігуральний характер), ідіоматичність, непроникність (нездатність компонентів функціонувати дистанційно). У прислів'ях і приказках, наприклад, подібно до інших

фразеологічних різновидів, виявляються системні зв'язки, тематичні групи, полісемія, синонімічні і антонімічні ряди, варіантні серії [12, с. 11].

Паремії, в тому числі і ті які володіють прямим значенням, мають загальну, вельми специфічну форму семантичного перетворення: вони застосовуються не до конкретної, індивідуальної ситуації, а до класу ситуацій [12, с. 11]. Представляючи собою комунікативні ФЄ, такі утворення логічно співвідносяться з судженням. Але і «власне ФЄ» не завжди висловлюють поняття. Крім того, явища номінації та комунікації на рівні фразеології тісно пов'язані, «велика кількість фразеологізмів виступає в двох функціях – номінативній і комунікативній» [10, с. 168]. Прислів'я зараховуються до конструкцій із замкнутою структурою, відсутність свого оточення сприймається як основа для не включення до складу фразеології.

Переконливо звучить заперечення академіка Н.М.Шанського проти цього аргументу: «Адже» власне оточення може мати й понад фразовий характер і виражатися не тільки в структурних зв'язках з певними лексико-граматичними елементами в реченні, але і в більш складних синтаксичних утвореннях [42, с. 101]. Отже, будучи самостійною предикативно-комунікативною одиницею, прислів'я, в силу своєї специфічності, позбавлене вузького контексту і функціонує в умовах великого контексту.

Зв'язок розглянутих комунікативів є настільки сильним, що не враховувати його неможливо.

Виходячи зі сказаного і спираючись на аналіз конкретно досліджуваних фразеологічних матеріалів листів Л.Н. Толстого, ми вважаємо, що паремійні одиниці є об'єктом вивчення фразеології [18, с. 101]. Таке «широке» розуміння обсягу фразеології (ідіоматика, фразеоматика, пареміологія) допомагає виявити та описати в повному обсязі функціонування корпусу ФЄ в епістолярній спадщині Л.Н. Толстого у всій його жанровій своєрідності з урахуванням всієї системи фразеології і діалекту письменника. Все вищесказане повною мірою відноситься до вивчення діалекту якого б то не було художника слова (зокрема, дослідження його мови на фразеологічному

рівні). Так як перевага «вузького» погляду на обсяг і межі фразеології при подібному предметі аналізу залишає за його межами значну частину фразеологічного корпусу, який, з однієї частини боку, давно вже став об'єктом вивчення фразеології, а з іншого, є невід'ємним елементом ідіостилю письменника, представленого в його найбільш повному обсязі» [18, с. 101].

Висновки до розділу 1

Прислів'я – це мовні одиниці створені протягом історії всього людства, які зображають мовну картину світу, передають колективний досвід народу та формують стереотипи поведінки як окремої людини, так і цілого народу. Своєю образністю, виразністю, компактністю прислів'я відносяться до фразеологізмів, але при цьому відрізняються від них здатністю висловлювати закінчену думку. Прислів'я співвідносяться з комунікативними одиницями вищого рангу, мають важливе значення у парадигмі текстів меншої форми [86].

Паремії займають особливе місце у фразеологічному фонді мови. У сучасній лінгвістиці є кілька теорій, за якими прислів'я або входять у склад фразеології або не входять, або входять, але тільки у складі «пареміологічного мінімуму». Більшість науковців схильні розглядати паремії як фразеологізми, хоча існує декілька підходів щодо трактування обсягу фразеологічного фонду [86].

Паремії в більшій мірі, ніж одиниці будь-якого іншого структурного рівня мови, наділені національним колоритом. Вони є носіями характерних рис етнокультурного обличчя народу. В пареміях проявляється національно-культурна специфіка своєрідності побуту та життя того чи іншого народу, вірувань, менталітету [86]. Ця специфіка містить в собі різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативно-образну інформацію носія мови.

Яскравим елементом, через який можна простежити національну специфіку у прислів'ях та приказках, є власні назви, висловлювання відомих людей, цитати з книжок, певні явища, які притаманні тільки окремій національності [86]. Власні назви кожної мови мають культурний характер. Вони зберігають у собі інформацію, яка може показати і історичний розвиток і взаємодію з іншими культурами. Аналіз лексики показав, що перше місце

серед іменників, які використовуються у пареміях, займають абстрактні поняття, назви процесів, результатів дії, вони використовуються для характеристики людини, для виявлення тих чи інших рис її характеру, проявів її психічного життя, діяльності [86]. Часто вживаються назви різних предметів побуту, речей, назв тварин, явищ природи, які оточують людину. Головний напрям вживання цих слів у пареміях – це перенесення назви з чогось близького, зрозумілого на більш віддалене. Найчастіше вживаються дієслова, що позначають дії людей і предметів, а також психофізичні стани, це обумовлено тим, що паремії створені для характеристики діяльності людини у повсякденному житті [86].

Прислів'я та приказкиє реченнями, що відрізняються за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Значно переважають розповідні та спонукальні речення, так як паремії являють собою повчальні висловлювання народу, в яких відображається конкретно сформована усталена поведінка. За своєю структурою паремії можуть бути різного типу: прості односкладні та двоскладні (повні та еліптичні), а також складні речення (складносурядні та складнопідрядні).

Прислів'я, що мають структуру складносурядного речення, можуть містити в собі 2, 3 або 4 простих речення. Складнопідрядні речення несуть в собі підрядні речення різного типу (підмета, додатка, обставини).Що стосується кількості, то більше всього зустрічаються прості двоскладні речення, адже чим простіша структура, тим речення ефективніше, а прислів'я повинне бути влучним та коротким.

Образність прислів'ївта приказоквиражається різними виразними засобами, які знаходяться в образній основі фрази. Образи в італійських пареміях створюються назвами різних предметів, осіб та явищ: грошей, біблійних персонажів, релігійних явищ і понять, їжі, професій людей, роботи і всього, що з нею зв'язано, дорогоцінних матеріалів, часу, частин тіла людини, родини, тварин та подорожей. Образність паремій передає інформацію що сприймається відчуттями, уявленнями, за допомогою

словесних образів, створених образотворчими засобами мови (тропами) – метафорою, метонімією. Для підсилення створених образів використовуються стилістичні прийоми різних рівнів: фонетичні (алітерація, асонанс, рима), морфологічні (використання інваріантного значення предметності, архаїчних і просторічних форм, поетизмів), синтаксичні (паралелізм)[87].

Перспективу подальших досліджень з обраної проблематики вбачаємо у можливості подальшого дослідження паремій на предмет зв'язку їх лексичних, граматичних та стилістичних характеристик з впливом, який вони здійснюють у різних сферах життя, або зв'язку з між використанням паремій, та індивідуальними характеристиками людини, яка їх використовує.

РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ІТАЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Порівняльний аналіз італійських та українських прислів'їв та приказок в теорії мовленнєвих актів

Більшість дослідників підкреслювали ілюкитивну силу мовних актів і обов'язкове використання при їх введенні в мову перформативів, як експліцитно, так і імпліцитно. А. Вежицка розглядаючи деякі типи мовних актів, на конкретних прикладах показала, що вони вводяться перформативними дієсловами, такими як: говорити, повідомляти. Незалежно від того, входять ці дієслова в висловлювання експліцитно або імпліцитно, в них міститься одиниця «я говорю»[41, с. 290].

З. Вендлер уточнює, що для перформативів, що вводять мовний акт, найбільш характерні форми першої особи однини, теперішнього часу дійсного способу.

Подібність прислів'їв з мовними актами стає очевидним при введенні їх в мову: вони також вводяться в мову перформативними дієсловами в першій особі однині або в безособовій формі теперішнього часу дійсного способу.

На відміну від «вільних» мовних актів, прислів'я укладають висловлювання і в цьому плані прямо не володіють ілюкитивною силою[41, с. 290]. Проте їх ілюкитивна сила полягає в тому, що, не виказуючи прямо моралі, вони містять її імпліцитно.

Зокрема, в прислів'ях, що виражають повчання і навіть досвід, як позитивний, так і негативний, мораль легко виводиться з контексту. Якщо прислів'я є реакцією на пропозицію, яка має ілюкитивну силу, вона виражає відношення співрозмовника або спостерігача до висловлення мовця про оцінку, яка імпліцитно містить мораль [41, с. 290].

Особливість прислів'їв, що відрізняють їх від мовних знаків, таких, як слова і фразеологічні одиниці, полягає в тому, що вони являють собою текст, що складається з висловлювання, що означає закінчену думку. Володіючи

стійкістю лексичного складу і порядку слів, вони, на відміну від фразеологізмів, не можуть піддаватися ні лексичним, ні граматичним трансформаціям, в тому числі і трансформації в непряму мову [41, с. 290].

Перефразування прислів'їв як стилістичний прийом або утворення фразеологічних одиниць на основі прислів'їв призводить врешті-решт до зміни їхнього змісту, а часто і до повної зміни (Черданцева, 1990). Розгляд прислів'їв як потенційних (тобто здатних до актуалізації, до введення в мову) і стійкість (тобто завжди зберігають граматику і лексичний склад) мовних актів представляється нам цілком виправданим як з точки зору теорії так і практики їх вивчення. При використанні в мові прислів'я можуть виступати як прямі стійкі мовні акти, так і непрямі стійкі мовні акти [41, с. 290]. При цьому вони мають ряд особливостей в порівнянні з «вільними» прямими і непрямыми мовними актами в тому числі і тому, що не можуть мати запитальною форми (пор. Конрад 1985), прямі стійкі мовні акти мають лексичний склад, кожне слово якого використовується в своєму словниковому значенні: прямому або переносному. До такого роду прислів'їв та приказок відносяться так звані «природні» і сільськогосподарські прислів'я, але не тільки вони [41, с. 290].

Непрямі стійкі мовні акти, навпаки включають слова, що втратили зв'язок зі своїми словниковими значеннями, їх зміст не складається з суми значень слів, що входять в прислів'я, а виражається через стереотипічну ситуацію, в якості якої прислів'я здатне функціонувати в мові, замінюючи собою одну або кілька реальних ситуацій. Наведемо лише два приклади: російська приказка «Любиш кататися, люби і саночки возить» в італійській мові має еквівалент –«*Chi ha mangiato i baccelli spazzi i gusci*» – Хто їв зелений горох, нехай підмітає стручки [41, с. 280].

Ці повчальні прислів'я виражають сенс побічно, і жодне з слів, що входять до їх складу, не вживається в своєму словниковому значенні. Ситуація дуже схожа, сенс якої полягає у обох прислів'ях, стає стереотипом повчання для тих, хто цього повчання не виконує, і імпліцитно містить

підказку, як повинавести себе людина в цивілізованому суспільстві. Поряд з цим існують образні прислів'я, слова яких представляють собою метафори і всі прислів'я носять метафоричний характер, відрізняючись, однак, від прислів'їв, що позначають стереотипічну ситуацію.

Наприклад, українське «Стань тільки вівцею, а вовки знайдуться», італійською перекладається «*Chi pecora si fa il lupo se la mangia*» (букв. Хто стане вівцею, того вовк з'їсть) [41, с. 280].

Сенс обох прислів'їв збігається: і в тому, і в іншому випадку вівця постає, як образ слабкої людини, а вовк – як сильного. Інші слова у прислів'ї відповідають своїм словниковим значенням, забезпечуючи внутрішнє семантичне узгодження.

Прислів'я, сенс яких ґрунтується на спостереженнях над природою, на досвіді ведення сільського господарства, над особливостями клімату і погоди, а також багато інших, найчастіше не володіють образним значенням, виступають в контексті як актуалізовані стійкі прямі мовні акти [41, с. 280].

2.2. Передача культурологічної інформації італійських паремій при перекладі на українську мову

Порівнюючи прислів'я, що виступають у функції стійких прямих мовленнєвих актів, ми перш за все відзначаємо однаковий підхід носіїв тієї чи іншої мови до вибору часових орієнтирів, на які вони спираються. Ці тимчасові орієнтири ґрунтуються на релігійних святах, на святкуванні днів святих, на пам'ятних історичних подіях або міфах, так чи інакше пов'язаних певними або приблизними датами. При цьому само собою зрозуміло, що і свята, і імена святих, і інші орієнтири реально збігатися не можуть в силу відмінностей природних і кліматичних умов, життя і релігії цих мовленнєвих соціумів [24, с. 280]. Однак саме завдяки цьому, вивчаючи культурологічну інформацію, що міститься в прислів'ях різних народів, людство отримує не тільки нову інформацію про світ, а й про лінгвокультурологічну інформацію, що взаємно збагачує різні мови.

При аналізі проблем перекладу на матеріалі художнього тексту досліднику не обійтися без естетичних і літературознавчих підходів, а також доводиться постійно звертатися до лінгвістичних понять, тобто діяти в рамках філологічного напрямку [24, с. 280]. Перекладач завжди прагне до інформаційної еквівалентності перекладу вихідному тексту, але теоретично ця еквівалентність різна. Навіть найточніший переклад ніколи не буде ідентичний оригіналу як в лінгвістичному плані, так і в художньому [24, с. 280]. Еквівалентність оригіналу і перекладу – це, перш за все, ідентичність розуміння інформації, що міститься в тексті. І якщо мова йде про художній текст, то ця інформація впливає в першу чергу не на розум, а на почуття. У художньому тексті, крім експліцитно вираженої інформації, велике значення має також підтекст, що містить імпліцитну інформацію [24, с. 280].

Перекладу фразеологізмів приділяється чимало уваги саме в силу його складності. Основні труднощі перекладу фразеологізмів полягає в тому, що їх не можна передати еквівалентами, так як еквівалентність передбачає ідентичність всіх показників, в тому числі і національного забарвлення, а це практично неможливо [24, с. 280].

2.3.Способи перекладу прислів'їв та приказок

Порівнюючи прислів'я, в яких мова йде про ставлення до сім'ї і в родині ми виявляємо в тій і в іншій мові не тільки схожість, але і однакову сукупність «подвійної» життєвої моралі, яка співіснує з певним моральним кодексом офіційною мораллю [41, с. 286]. Наприклад:

1. *Chi ha moglie, ha doglie* (букв. У кого є дружина, той мучиться) [41, с. 286].– «Хто на лиху жінку попаде, того життя пропаде» [88].

2. *Chi non sa quel che sia malanno e doglie, se non e maritato prenda moglie* (букв. Хто не знає, що таке таке нещастя та муки, хай одружеться) [41, с. 286].– «Не мав лиха, тай оженився»; «Оженився, як на льоду обломився» [88].

3. *Tra moglie e marito non mettere un dito* – (букв. Між чоловіком і дружиною не вставляй пальця) [41, с. 286]. – «Чоловік і дружина – одна сатанина» [88].

4. *Non ride sempre la moglie del ladro* – (букв. Дружина злодія не завжди сміється) [41, с. 286] – «Не все котові масниця (буде й великий піст)» [88].

5. *Moglie e buoi dei paesi tuoi* – (букв. Дружини та бики с твоїх країв) [41, с. 286]. – «Дружину та бика не бери здалеку» [88].

6. *Senza moglie al lato l 'uom non è beato* (букв. Без дружини поруч людині щастя немає) [41, с. 286].

7. *Senza pastore non va la pecora* (букв. Без пастуха вівця не ходить) [41, с. 286]. – «Без пастуха вівці не стадо» [88].

8. *Chi rita fa bene, e chi no, meglio* (букв. хто одружується, хорошо робить, а хто ні краще) [41, с. 286].

Семантика наведених прислів'їв представляє собою пораду або повчання. Передбачається, що прислів'я може бути відповіддю на питання молодої людини або дівчини, і тоді пропозиція буде володіти іллокутивну силу. Прислів'я такого типу може стати реакцією співрозмовника або спостерігача на мовну або немовну ситуацію, і в цьому випадку оцінка такого співрозмовника або спостерігача буде висловлювати його моральну позицію [41, с. 287].

Прислів'я, наведені в прикладах, за невеликим винятком, являють собою потенційні стійкі акти. Такими винятками є прислів'я, де основні учасники шлюбу – чоловік і дружина – називаються не прямо, а за допомогою метафори або метонімії. Такі прислів'я слід розглядати як потенційні стійкі непрямі мовні акти, наприклад: «*Senza pastore non va la pecora*» – «Без пастуха вівці не стадо» і інші [41, с. 287].

Відносини між членами сім'ї (батьки, діти, інші родичі) широко відображені в прислів'ях, переважна більшість яких є потенційними стійкими прямими мовними актами, які підкреслюють неоднозначність таких відносин. Ці прислів'я та приказки у повній відображують характер людини

та народу в цілому. Наприклад: *Aiuta i tuoi e gli altri se tu puoi* (букв. Допомагай своїм і іншим, якщо можеш); [41, с. 288]. *Amici a scelta e parenti come sono*. (Букв. Рідних не вибирають друзів вибирають) [41, с. 288]. В українському варіанті паремія має дещо інший сенс, адже слово «батьки» порівнюється с Батьківщиною, що надає прислів'ю яскравого та виразного характеру – Батьківщину як і батьків, не обирають [88]. *Chi vuol vivere e star sano, da parenti stia lontano* (букв. Хто хоче жити і бути здоровим, повинен триматися подалі від родичів) [41, с. 288]. *Padre che ha figlioli grandi fuor li mandi* (букв. Батько, у якого дорослі діти, відокремлюй їх себе) [41, с. 288]. *E peggior lite che tra sangue e sangue* (букв. Немає гірше сварки, ніж між кровними родичами) [41, с. 288].

У наведених прикладах майже всі прислів'я є потенційними прямими стійкими мовними актами, так як вони відносяться до суб'єктів, які виступають в певній ролі – ролі членів сім'ї як інституту будь-якого цивілізованого суспільства. Більшість цих паремія мають повчальний характер, несуть в собі пораду або настанову.

Прислів'я, що виступають в функції потенційних непрямих мовних актів, характеризують поведінку людей і найбільш специфічні риси характеру [41, с. 288]. Прислів'я такого роду або являють собою стереотипічні ситуації, або носять метафоричний і метонімічний характер.

Наведемо деякі приклади з української та італійської мов: М'яко стеле, та твердо спати. На язиці мід (медок), а під язиком лід (льодок) [34, с. 139]. У вічі як лис, а за очі як біс; Слова масні, а пироги пісні; Слова ласкаві, та думки лукаві. Тіло обіймає, а душу виймає; Інша рада гірша як зрада; Інший у ноги кланяється, а за п'яти кусає [34, с. 140].

Італійською мовою дані паремія звучать так: *Acqua cheta rovina i ponti* (букв. Стояча вода мости руйнує) [41, с. 289]; *Molti si fanno coscienza di sputare in chiesa, che poi cagano sull altare* (букв. Багато хто усвідомлює, що в церкві не можна плювати, а потім випорожнюється на вівтар) [41, с. 289]; *Volto di mele (miele), cordifiele* (букв. Особа як мед, а серце з дьогтю); [41, с. 289]. *La*

gallina che canta (o che schiamazza) ha fatto l' uovo (букв. Курка сокоче – яєчко знесла) [41, с. 289].

Сенс наведених вище прислів'їв характеризує людей нещирих, лукавих, які, на жаль, зустрічаються в будь-якому людському суспільстві вельми примітно, що іноді збігається і стереотипічна ситуація, як це видно з буквального перекладу італійських прислів'їв. Це пояснюється швидше за все тим, що людська природа має багато спільного і немає нічого дивного, що ці загальні риси знаходять відображення в прислів'ях [41, с. 289].

Більшість прислів'їв, висловлюючи вельми близький сенс, користуються різними стереотипами і різними еталонами. Особливо чітко це проявляється при порівнянні прислів'їв, що виражають сентенції повчального характеру [41, с. 290]. Наприклад: Унадився (занадився) кухоль по воду ходити, поки йому вушка не відірвали. Пішов глечик по воду та й головку там положив. До часу глек (дзбан) воду носить [88].Поти глек (дзбан) воду носить, поки вухо увірветься. Занадився звір до скотини – попробує рогатини [88]. *Tanto valorcio per acqua, che e' si rompe.* (Букв. Скільки б глиняний глечик ходив по воду, все одно розіб'ється) [41, с. 290]. *Tanto va la gata al lardo che ci lascia lo zampino* (букв. Скільки б не ходила кішка за салом, все одно лапку там залишить) [41, с. 290]. *Tanto va la mosca al miele, che lascia il capo* (букв. Скільки б муха ні літала навколо меду, залишить там свою голівку) [41, с. 290]. *Tanto va loca altorso, che ci lascia il becco* (букв. Скільки б гуска ні клювала качан, все одно дзьоб зламає) [41, с. 290]. *Tanto va la rana al poggio che ci lascia la pelle* (букв. Скільки б жаба ні стрибала на сушу, там їй і кінець) [41, с. 290]. *Tanto va la capra al cavolo, che ci lascia il pelo* (букв. Скільки б коза ні ходила за капустою, там їй і кінець) [41, с. 290]. *Tanto vola il pappaglione intorno al fuoco, che vi sabbrucia* (букв. Скільки б не літав метелик навколо вогню, там і згорить)[41, с. 290].

2.4. Переклад паремій у ролі стійких мовленнєвих актів

Як наголошує Т. З. Черданцева у своїй праці «Итальянская фразеология и итальянцы» використання в будь-якій мові образних прислів'їв, тобто

прислів'їв стереотипів тих чи інших реальних ситуацій, дозволяє тому, хто говорить висловлювати свою думку не прямо, а опосередковано, що також підкреслює їх функціональну схожість з мовленнєвими актами. Однак найважливішим висновком, який можна зробити, досліджуючи прислів'я полягає в тому, що саме образ прислів'я не виходять з ужитку. Більш того, вони постійно збагачують мову, оскільки на їх основі постійно утворюються ситуаційно і образно – мотивовані мовні знаки – фразеологічні одиниці.

Стійкі мовленнєві акти, в ролі яких прислів'я виступають в контексті, складаються, як правило, з простого або складного речення, граматики яких тісно пов'язана з їх семантикою. Так, прислів'я, які виражають колективний досвід, найчастіше мають структуру простого або складного речення, яке представляє певну реальну або стереотипічну ситуацію, співвідносячи її з моментом мовлення. Дієслово – присудок речення при цьому вживається в теперішньому часі дійсного способу[41, с. 291].

Прислів'я, що виражають повчання, наставляння, пораду, що межує з мораллю, зазвичай мають структуру складних речень. В українській мові такого роду прислів'я часто виражаються знаком оклику пропозицією, а в італійській мові це може бути складнопідрядне речення з присудком в наказовому або умовному способі. Наприклад: *Chi ha fortuna in amor, non giochi a carte!* (Букв. Кому щастить у коханні, нехай не грає в карти!); *Sfortunato in gioco, fortunato in amore* (Букв. Нещасливий в іграх, щасливий в коханні); *Chi ha poco, spenda meno* (букв. У кого мало грошей, нехай менше витрачає). *Bisogna fare i passi secondo le gambe* (букв. Потрібно робити кроки, як того дозволяють ноги). *Chi ha tegoli di vetro, non tiri sassi al vicino* (букв. У кого дах зі скляної черепиці, той не повинен кидати камінням в сусіда) [41, с. 292].

Розглянемо український варіант даних приказок: Любиш їхати – люби й саночки возити; Любиш яблучко, люби й оскомочку; Любиш горішки, люби і насмішки; Любиш поганяти, люби й коня годувати; Любиш узяток, люби й даток; Чужий чуб скубши, треба й свого наставити; Не терши, не мнявши, не

їсти калачів; Бережи честь замолоду (змолоду); Шануйся з замолоду. Умій взяти, вмій і віддати! [73].

Образні прислів'я в італійській мові виконують функцію непрямих мовних актів, вони побічно, а не прямо характеризують поведінку людини або риси його характеру, вдаючись при цьому до різних стереотипних ситуацій. Наприклад: *Il mulino non macina senz'acqua. Ogni mulino vuol la sua acqua* – Без води млина не меле [41, с. 292]. *Il quattrino fa cantare il cieco. A ufo non canta il cieco* – Задарма сліпий співати не буде [41, с. 292].

Розглянемо українські еквіваленти наведених італійських прислів'їв. Хто боїться, тому в очах двоїться; У страху великі очі; Страх має великі очі; У страху очі по яблуку; Куме, солома суне!; Показалась за сім вовків копиця сіна; У лісі вовки виють, а на печі страшно; Що сіре, те й вовк. Не такий вовк недобрий, як страшний; Страх не такий страшний, як про нього кажуть; Страх родить брехню; Страху нема там, де його не бояться [74].

Було б неточно говорити про те, що сенс українських прислів'їв повністю збігається з італійськими, однак можна говорити про те, що вони виражають життєву мораль: не треба боятися заздалегідь. Те ж можна сказати і про наведені італійських прислів'ях, життєва мораль яких: даром нічого не робиться. Сенс будь-якого подібного прислів'я розпливчастий. Він набуває конкретного значення в контексті [41, с. 293]. Будучи текстом, прислів'я не можуть бути синонімами, однак вони можуть висловлювати аналогічний зміст, який зводиться до життєвої моралі. Вживаючи в мові те чи інше прислів'я, що наставляє зробити свій вибір з урахуванням ситуації (контексту) і співрозмовника, тобто на основі прагматичних чинників, властивих і мовним актам [41, с. 293].

Отже, як ми намагалися показати вище, прислів'я – короткі фольклорні тексти – здатні до актуалізації в мові, подібно мовним актам, хоча і значно від них відрізняються. У промові прислів'я, завершуючи вислів, виконують унікальну роль: її вживання дозволяє уникнути аргументації своєї думки, розпочати дискусію і як би зберегти за собою «останнє слово» [41, с. 293].

Завдяки плюралізму думок, відображених в прислів'ях будь-якого народу, сам вибір прислів'я дозволяє судити про те, як співрозмовник відноситься до певних моральних цінностей, яка його життєва мораль і чи відрізняється вона від тієї, яка вважається загальноприйнятою в мовному колективі. Однак навряд чи слід забувати і про факт щирості, ступінь якої залежить як від співрозмовника, так і від більш широкої аудиторії [41, с. 293].

Порівнюючи прислів'я італійської та української мов ми констатуємо насамперед деякі відмінності світу, пов'язані з різними об'єктивними моментами і з суб'єктивним ставленням до світу носіїв цих мов, але також і відсутність конформізму і однодумності по відношенню до поведінки людей в різних життєвих обставинах. Дозволимо привести ще кілька прикладів до вже наведених в тексті, які підтверджують це судження: *A nessuno piace la giustizia a casa sua* (букв. Нікому не подобається правда про свій будинок) [41, с. 295]. *Ognuno ama la giustizia a casa dagli altri* (букв. Всім подобається правда про чужий будинок). *A dargli un dito, prende (tutta) la mano* (букв. дай йому палець, забере всю руку)[41, с. 295]. *A chi ti porge il dito tu piglia il dito e la mano* (букв. Хто простягне тобі палець, бери і палець, і всю руку). *Ben tardi venuto, per niente e tenuto* (букв. Добро, яке прийшло занадто пізно, вважається марним). *Meglio tardi che mai* (Краще (ліпше) пізно, як (ніж) ніколи) [41, с. 295]. Українська мова багата на прислів'я, що висвітлюють відношення до життя та характеризують поведінку людей у тих чи інших ситуаціях. Наприклад: Кожна голова свій розум має; Скільки не живи, а помирати доведеться; Як не живеш, а труни не минеш; Скільки не жити, а смерті не відбити; Скільки не крути, та треба вмерти; Від смерті ані відхреститися, ані відмолитися; Смерть дорогу знайде; Смерть на лестоці не зважає; Від смерті і в печі не сховаєшся; Як не ховайся, а смерть тебе знайде; Що город, то й норів; що двір, то й говір; У всякім подвір'ї своє повір'я; Що город, то й народ; У Сидора звичай, у Петра свій; Нема краю без звичаю; Що край – то звичай, що сторона – то новина [73].

Необхідно відзначити, що подібні прислів'я використовуються не тільки в повсякденній мові носіїв, подібно фразеологізмам, але широко використовуються в сучасних італійських засобах масової інформації [41, с. 295].

2.5. Аналіз перекладу паремій з точки зору ідіоматики

Навіть поверхневий погляд на ідіоматику в різних мовах дозволяє зробити висновок про спільність багатьох «сюжетів», тобто актів і ситуацій, які знайшли своє відображення ідіомах, і про здатність кожної мови знайти тільки свої мовленнєві засоби для позначення цих актів і ситуацій. Крім того ці засоби пов'язані не тільки з мовою. Вони тісно пов'язані з навколишнім світом: природою, кліматом, образом життя. Зв'язок між об'єктивними умовами життя і конкретними матеріальними, соціальними і моральними сторонами цього життя неминуче знаходить своє вираження в мові, і зокрема в ідіоматиці [41, с. 119]. Завдяки своїм особливостям ці знаки здатні не тільки позначити якусь ситуацію, а й містити оцінку. Однак, передаючи оцінку, вони на відміну від коротких фольклорних текстів не містять моралі, як це властиво, наприклад, прислів'ям, а зближуються з оціночною лексикою. Ця їх властивість підтверджує їх статус мовленнєвого знаку [41, с. 119]. Як приклад можна порівняти, як в мові відображаються деякі уявлення його носіїв про людські відносини в різних мовленнєвих соціумах. В українській мові в ідіомах, пов'язаних з відносинами дітей та батьків на першому місці виявляється мати, а в італійському – батько: мамин синочок в українській мові має італійський еквівалент *Figlio di papa* – Татковий синок. Те ж саме ми спостерігаємо і в такому прикладі: *Babbo e mamma non samran sempre* – Тато і мама не завжди будуть живі [90].

Ідіоми зі словом Бог в італійській мові свідчать про набагато більшу роль релігії в житті італійського народу в порівнянні з українським. Бог в італійських ідіомах зустрічається, як правило, з позитивною конотацією [41, с. 120].

З п'ятдесяти фразеологізмів з цим словом в італійському фразеологічному словнику є тільки один приклад зневажливого ставлення до Бога: *per amor di Dio* (букв. з любові до Бога), *per amor di Dio nessuno da niente*, що означає: за так, за спасибі ніхто нічого не дає. І в українській мові ми часто використовуємо вираз «за спасибі; за так грошей; за дякую». Навпаки ідіоми зі словом *diavolo* – чорт, диявол досить численні, їх більше ста. До диявола італійський народ відноситься цілком вільно. Так, поряд з фразеологізмом, де диявол постає як альтернатива добру, наприклад *Fuggire (Scappare) come il diavolo dall'acqua santa* (букв. Бігти, як чорт від святої води; Як чорт від ладану (тікати, утікати від кого, від чого), є й такі ідіоми: *povero diavolo* – бідолаха, *avere il diavolo dalla sua* (букв. Мати диявола на своєму боці – бути щасливчиком).

З дияволом асоціюються такі якості як злість, неприємності, лицемірство, шум, безлад та ін. Слід зазначити, в італійському фразеологічному словнику наводиться 119 італійських одиниць з цим словом.

2.5.1. Відтворення італійських паремій про професії

Сільська праця, психологія селян, як італійських, так і українських мають деякі спільні риси: *Fine come la suola d'un contadino* (букв. Тонкий, як підошва у селянина): *discrezione dei contadini* (букв. делікатність селянина, значення: відсутність делікатності) [41, с. 250]; *Fare come quel contadino che portò il cacio al padrone* (букв. Зробити, як той селянин, який давав сир господареві, означає: Однією рукою давати, а іншою забирати) [41, с. 250]; *Contadini e montanini scarpe grosse cervelli fini* (букв. У селян та у горян чоботи грубі, а розум тонкий) [41, с. 250].

Керуючий маєтком постає в італійських ідіомах і прислів'ях насамперед як людина злодійкувата: *Piu ladro del fattore maremmano* (букв. Ще більший злодій, ніж керуючий маєтком в Маремі. (Марема колись була найбільш глуха і лісиста частина Італії) [41, с. 250]; *Fammi fattore un anno se sarò povero mio danno* – Зроби мене керуючим маєтком на рік, якщо я залишуся бідняком

– моя вина) [41, с. 250]; *Fattore nuovo tre di buono* – Новий керуючий маєтком тільки три дні добрий [41, с. 250]. Так сам як і в італійській мові, в українській господар, пан висвітлюється як людина нечесна та безжалісний. Розглянемо такі приклади: Заробиш – пан бере, не заробиш – пан дере; нехай, кажу нас разом і чорт забере; Коли б не було селян і волів, то не було б і панів; Мужича правда колюча, а панська на всі боки гнуча; Селянам і в пеклі прийдеться на панів робить: пани будутьв казанах кипіть, а їм таки треба дрова носить; Селянськими мозолями пани живуть [72].

Як бачимо в українській реальності селяни виступають як люди працьовиті, з високими моральними якостями.

Італійський священик часто стає мішенню для критики: *Fare come i preti che dicono sempre a me e mai agli altri* (*a me* – мені і *amen* амінь – гра слів [41, с. 180] – Діяти як священики, які завжди говорять: «мені і ніколи іншим; жадібність відзначається і в іншій фразеологічній одиниці: *Date da bere al prete che il chierico (il sagrestano) ha sete* – Дайте випити священику, у паламара спрага [41, с. 180]. Священикові приписується любов солодко поїсти: *Boccone (Bocconcino) da prete* – Шматочок для священика, значення: ласий шматочок [41, с. 180]. Українська мова також дуже багата на паремії, які яскраво виражають скупість та жадібність, наприклад: Гірко ковтати, та шкода вертати; Дай чорту волю – живцем ковтне; Для милого друга – й вола з плуга; І сам мне дам, і другому не дам; На тобі, небоже, що мені негоже!; Не так шкода, як невігода; Скупому душа дешевше гроша; Шкода лою – світи водою [77].

Відомо, що в Італії здавна були популярними професії лікаря і юриста. Однак ідіоматика свідчить про те, що іноді кваліфікація лікаря викликала сумніви. Наприклад, *Medico dei miei stivali, dei miei corbelli, dell'acqua doce* (Лікар моїх чобіт, моїх корзин, прісної води, значення: горе-лікар) [70, с. 259]; *Medico, cura te stesso* (Доктор, зцілися сам) [70, с. 259]; *Medico giovane fa la gobba al cimitero* – Через молодих лікарів ростуть горби на кладовищі [70, с. 259]. Український еквівалент цього прислів'я звучить так: Горбатий

цвинтар у молодого лікаря [73]. (Кажуть про молодого недосвідченого лікаря, що не уміє добре лікувати, а через те багато його пацієнтів помирає). *Dov'entra er sole, nun entra er medico* – Де виходить сонце, не виходить лікар[70, с. 259]; *Medico pietoso fa la piaga puzzolente* – Доброчутливий лікар робить смердючу рану [70, с. 259]. Дане італійське прислів'я, відображує лікаря, який намагаєтьсявилікувати свого пацієнта, не шкодуючи його та не звертаючи уваги на його страждання. *Al medico la mula si rivolta, è il rovescio della Medaglia*[70, с. 260]. – Мул нападає на лікаря, це інша сторона медалі. Сенс цього прислів'я: людина, отримавши добро від когось, замість того, щоб подякувати, навпаки шкодить тому, хто йому допоміг. *Cercare il male come i medici*[70, с. 260]. – Шукати хвороби, як лікарі; *Mettere nelle mani del medico*[70, с. 260]. – Віддати все в руки лікарю. Значення: покластися на лікаря.

В українській мові також ми знаходимо чималу кількість прислів'їв з компонентом «лікар». Багато з них дуже схожі з італійськими, адже виражають негативне ставлення до представників даної професії. Наприклад: Годинникарю (часовому майстру), лікарю та аптекарю довірятись не можна; Де багато лікарів, там багато хвороб. Хворість лікаря шука[91].

Проте на відміну від італійської мови, в українській існують прислів'я та приказки, які відображають довіру та гарне ставлення до медиків. Наприклад: Від лікаря не таїсь, – будеш здоровим; Від хвороби лічись, а лікарю дай; Добре бути лікарем: сам собі пан; Лікар здоровому не потрібний; Лікар не бог, а помагає; У всякої лікарки—свої припарки; Як хворий, звертайсь не до попа, а до лікаря[91].

Що стосується юристів, то до них відносяться більш шанобливо: *Parlare come un avvocato*[70, с. 261].– Говорити як адвокат, значення: бути красномовним.

2.5.2. Відтворення італійських прислів'їв та приказок з компонентом «говорити»

В українській мові ми зустрічаємо величезну кількість приказок, що характеризують людей, їх стиль спілкування, красномовність та володіння ораторським мистецтвом [72]. Наприклад: Більше діла – менше слів; Від теплого слова і лід розмерзає; Вола в'яжуть мотуззям, а людину – словом; Гостре словечко коле сердечко; Добре слово і кішці приємно; Довгим язиком тільки полумиски лизати; Дурний язик голові не приятель; І від солодких слів буває гірко; Їж борщ з грибами і держи язик за зубами; Мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає, що каже; На чужий роток не накинеш платок; Не говори, що знаєш, але знай, що говориш; Не кидай словами, як пес хвостом[72].

Як бачимо, в українській мові прислів'я та приказки, що стосуються слова, красномовства дуже часто описують характер людини, культурні звички та колективний досвід цілого народу. Доволі часто в українських прислів'яхми стикаємося з негативної оцінкою людини, яка багато говорить, але не виконує свої обіцянки. Так і в італійській мові ми зустрічаємо прислів'я та приказки які описують так званих «базік». Наприклад: *Chi parla doppio è infame*– (букв. Хто говорить у два рази більше, той безчесний) [71]; *Chi parla per udita, aspetti la mentita*– (букв. Від того, хто то голосно говорить, чекай брехні) [71]; *Chi poco sa, presto parla*– (букв. Хто мало знає, багато говорить)[71]; *E' ignorante chi sempre parla* – (букв. Неосвічений той, хто завжди говорить)[71]; *Il tacere è rispondere a chi parla senza ragione* – (букв. Мовчання – це відповідь тим, хто говорить без причини) [71]; *Chi tace ha consente* – (букв. Хто мовчить той погоджується) [71].Український еквівалент цього прислів'я – Мовчання знак згоди.

Як бачимо, наведені прислів'я мають так звану негативну оцінку описаної людини. Розглянемо італійські прислів'я з компонентом «говорити» – *parlare*, які містять в собі повчання або настанову.

Di notte parla piano, e di giorno guardati d'intorno – (букв. Вночі розмовляй тихо, а вдень оглядайся)[71]; *Il poco mangiare e poco parlare non fece mai male* – (букв. Мало їсти та говорити, ніколи не нашкодить) [71];

Lascia colui parlare che suol saper ben fare – (букв. Нехай говорить той, хто вміє добре робити) [71]; *Parla all'amico come se avesse a diventar nemico* – (букв. Говори зі своїм другом так, наче він став твоїм ворогом) [71]; *Parla poco e ascolta assai, e giammai non fallirai* – (букв. Говори мало, багато слухай, і ти ніколи не зазнаєш невдачі) [71].

Розглянемо італійські прислів'я з компонентом «говорити» – *parlare*, які містять в собі характеристику людини: *A chi non sa parlare ben s'addice il silenzio* – Тим хто не вміє говорити, краще мовчати [71]; *A chi parla poco, basta la metà del cervello* – Хто мало говорить, достатньо половини мозку [71]; *A chi piace il bere, parla sempre di vino* – Хто любить пити, говорить завжди про вино [71]; *Al canto l'uccello, al parlare il cervello* – Співати – пташці, говорити – мозку [71]; *Altro è parlar di morte, altro è morire* – Одне діло говорити про смерть, інше – померти [71]; *Ascolta tutti, parla franco, credi a pochi*– Слухай усіх, говори мало, вір декільком [71]; *Chi a troppi parla, a pochi dà consiglio* – Хто занадто багато говорить, не зможе дати пораду [71]; *Chi meglio parla, peggio fa* – Хто краще говорить – гірше робить [71]; *Chi non parla, Dio non l'ode* – Хто не говорить, того не чує Господь [71]; *Chi non sa tacere, non sa parlare* – Хто не вміє мовчати, не вміє говорити [71]; *Chi parla doppio è infame* – Хто говорить в два рази більше, той негідник [71]; *Chi parla per udita, aspetti la mentita* – Хто говорить просто так, чекай на брехню [71]; *Chi parla rado, è tenuto a grado* – Хто мало говорить, високо ціниться [71]; *Chi parla semina, chi tace raccoglie* – Хто говорить – сіє, хто слухає – збирає [71]; *Chi parla sempre di galateo, non lo ha mai letto* – Хто завжди говорить про етикет, ніколи про нього не читав [71]; *Chi parla troppo adagio, a chi l'ascolta dà disagio* – Хто говорить занадто повільно, створює незручності співрозмовнику [71]; *Chi parla, deve fare anche volentieri*–Хто говорить, має робити це з задоволенням [71]; *Chi poco sa, presto parla*– Хто мало знає, потім говорить [71];

Як ми можемо зрозуміти, італійські прислів'я та приказки з компонентом «говорити» – *parlare*, майже завжди передають негативну

оцінку характеру людини. Сенс наведених паремій загалом один – той, хто багато говорить – дурний. В українській мові ми зустрічаємо достатню кількість прислів'їв та приказок, які чітко передають сенс італійських паремій. Але вони не завжди містять у собі компонент «говорити». Розглянемо українські прислів'я та приказки про балаканину: Верзе, що й купи не тримається; Говориланебіжка до самої смерті, та все чортзна-що; Голова, як тік, а язик, як кіп: що хочу, те і молочу [72]; Знаєш – кажи; не знаєш – мовчи; Знай більше, а говори менше; Інший торочить, як дратвою строчить; Котрий собака багато бреше, той мало кусає; Коцюбакудкудакала, помело яйце знесло; Меле язиком, як пес хвостом; Меле як з гарячки; Менше базікай, а більше слухай [72]; Млин меле – мука буде: язик меле – біда буде; Мовчи, глуха, менше гріха; Нащо нам музики, коли в нас довгі язики; Не балакай лишнього, а тільки те, що треба; Не верти язиком, як корова хвостом; Не слухай глуха, менше гріха; Не слухай того, хто багато говорить; Не спіши язиком, торопись ділом, їж пиріг з грибами, та держи язик за зубами [72]; Не стидно мовчать, коли нема чого казати; Не тобі б говорить, не мені б слухати; Не шелести, як віник по хаті; Одна збрехала, друга не розібрала, а третя по-своєму перебрехала; Орудуює язиком, як циган пужалном; Ото ще говоре – рябої кобили сон розкаже; Стільки наговорив, що і в шапку не збереш; Таке говорить, що й собака з маслом не з'їсть [72].

Як ми можемо бачити, в українській мові також ми зустрічаємо велику кількість паремій про базік, які несуть в собі негативну характеристику персони. Ці усталені вирази розкривають суть людських чеснот та вад.

Буквальне прочитання ідіоми являє собою ні що інше, як її внутрішню форму, саме вона є джерелом культурної інформації. Як приклад можна привести ідіоми з дефініцією «померти». Наприклад: закрити очі (навіки); заснути вічним сном; піти в інший світ; піти на той світ; врізати дуба; випростати ноги; та інші [41, с. 110].

Всі перераховані ідіоми дають певне культурно-національне уявлення про смерть та відношення до смерті в різних колах українського соціуму.

Якщо зрівнювати українські ідіоми з дефініцією «померти» с італійськими з той самою дефініцією, то поряд з деякою схожістю уявлення про смерть у цих мовленнєвих колективів ми виявляємо інформацію, що відноситься тільки к носіям італійської мови. Наприклад, *pagare lobolo a Caronte* (Заплатити дань Харону); *andare a quel paese* або *andare a (al) casa del diavolo* (Відправитися в ту саму країну або де диявол проживає) [41, с. 110]. Наведені ідіоми свідчать про знайомство з міфологією, а також про досить фамільярне відношення до диявола. Зрозуміло, що наведені приклади – це лише натяк на можливі пошуки в цій області [41, с. 110].

2.6. Природа багатозначності ідіом

Багатозначність властива ідіомам з прозорою внутрішньої формою, точніше було б сказати, що в залежності від того, як прозорість внутрішньої форми втрачається, ймовірність появи нового значення у такої ідіоми стає проблематичною. Однак не можна забувати і про те, що більшість ідіомобразно мотивовані. Живий образ створює умови для появи багатозначності, але навіть коли образ стирається і внутрішня форма перестає бути прозорою (Черданцева, 1988), не можна апіорі стверджувати, що така ідіома є багатозначною або не має синонімів [41, с. 210].

Синонімія цілком могла з'явитися ще до того, як образність стала імпліцитною. Прикладом цього можуть служити такі ідіоми, як *Essere al verde* (букв. Бути на зеленому), значення: бути на мілині, сидіти без грошей; бути дуже бідним. *Mangiare la rappa in capo a uno* (букв. Їсти кашу на голові у когось); значення: відноситися зверхньо до когось; бути вище зростом. Ідіома *Andare a gallina* (букв. Піти до курки) має три значення: померти; розоритися; напиться [41, с. 211];

П. Рікер, розмірковуючи про проблеми полісемії, висказували дуже цікаві думки про те, що інтерпретація – це одна з герменевтичних дисциплін, яка перебуває на стику лінгвістичної і нелінгвістичної, мови і життєвого досвіду, яким би він не був. Рікер підкреслює: «Саме на рівні механізму мови режим впорядкованої полісемії, що являє собою режим буденної мови,

розкриває себе» (Рікер, 1995, с. 106). Оскільки фразеологізми представляють собою саме такого роду знаки, їх полісемія розкривається при інтерпретації контексту різної протяжності [41, с. 211].

Розмитість образу дозволяє використовувати ідіому в різних контекстах, що досить часто призводить до появи у ідіоми нового значення. Італійська ідіома *braccio di ferro* (букв. Залізна рука) походить від назви гри, учасники якої, поставивши руку на лікоть, намагаються притиснути руку суперника до столу, щоб дізнатися, хто сильніше. У романі А. Моравія «Agostino» зустрічаємо: “*Sai fare il braccio di ferro?*” – Чи вмієш грати в «хто сильніше?» [41, с. 211].

У сучасній італійській мові ідіома *braccio di ferro* має два значення: 1. “*Ci è voluto un po di braccio di ferro perche ci procurassero uno che andava a ripescare le vecchie serie*”(С. Fruttero e E. Vicentini. *La donna dela domenica*) – Довелося довго наполягати, перш ніж нам знайшли людину, яка погодилася поритися в старих квитках; 2. “*Tuttavia B. nel braccio di ferro con A. Di Pietro risulta sicuramente perdente*” (*Panorama*)– Б. в боротьбі з А. Ді Піетро явно програє [41, с. 212].

Критерієм багатозначності ідіом є дескриптори. Багатозначними вважаються ідіоми, кожному новому значенню яких відповідають свій дескриптор і, ширше, дефініція. Так, в наведених прикладах першому відповідає дескриптор *insistenza, pressione* (наполегливість, тиск), другому – *lungo scontro* (тривалий протистояння, боротьба). Найчастіше визначити багатозначність ідіоми можна в контексті на основі тієї функції, яку вона виконує в реченні [41, с. 212].

Розвиток багатозначності ідіоми можна спостерігати на прикладах з творів авторів, що належать до різним періодам життя мови, особливо такого, як італійська. Ідіома *mettere in (nel) sacco* використовується авторами різних епох. Приклад з А. Мандзоні, класика італійської літератури ХІХ століття: 1. “*Orsù, – interruppe il bravo, decidersi a ciarle, Lei ci metterebbe in sacco*” – «Ось що, перебив його найманець, – якби справа вирішувалося балаканиною, ви б

напевно заткнули нас за пояс» [41, с. 212]. Дефініція цієї ідіоми *sopraffare, ottenere la vittoria* – обійти, здобути перемогу.

Приклад з А. Моравія (середина ХХ століття): “*Capivo che avrei dovuto parlare del contratto e dell’anticipo e che, se non l’avessi fatto Battisti mi avrebbe messo in sacco*” – «Я розумів, що мені потрібно було заговорити про контракт і про аванс і що, якщо я цього не зроблю, Баттісті залишить мене з носом» [41, с. 213]. Дефініція цієї ідіоми: *ingannare* – провести, обдурити. Приклад з Ф. Йовіне (середина ХХ століття): «*In questi ultimi tempi ho letto sui giornali che in una certa questione di navi e riuscito a mettere nel sacco tutti i suoi concorrenti*»- «Останнім часом я читав в газетах, що в справі з пароплавами він всіх обійшов». У першому і третьому прикладах дефініції співпадають, хоча в прикладі з Йовіне ідіома менш емоційна, ніж це було в прикладі з Мандзоні, у другому прикладі дефініція інша, отже, ідіома *mettere in (nel) sacco* має як мінімум два значення[41, с. 213].

Багатозначними бувають зазвичай ідіоми, компонентами яких можуть бути слова з широким значенням, такі, як *roba, cosa* – річ, штука. Так, в італійській мові ідіома *avere roba in corpo* має наступні три дескриптора: 1) *essere preoccupato*; 2) *avere qc da celare*; 3) *avere intenzioni malvagie* – 1. бути чимось стурбованим; 2. приховувати щось; 3. замишляти щось проти когось [41, с. 213].

Ідіоми, в основі внутрішньої форми яких лежать слова-компоненти, що володіють символічною природою, рідко бувають багатозначними. Це пов’язано з тим, що почуття, які відчуває людина в тій чи іншій ситуації, відомі тільки йому одному, коли ж він хоче розповісти їх іншим людям вдається найчастіше до образним засобам, передаючи свої відчуття – і фізичні і психологічні [41, с. 214].

Такий висновок дозволяє говорити про функції мови, що сприяють пізнанню світу, оскільки наївне уявлення про дійсність підказує шляхи пояснення складних явищ, існуючих в світі. Багатозначність може бути властива ідіомам, які мають вільну валентність при включенні в мовлення,

оскільки будь-яка нова сполучуваність здатна проявити нові потенційні смисли [41, с. 214].

Багатозначність властива також ідіомам, які, виконуючи в реченні функцію присудка, можуть відноситися до підмета, що виражається іменником або дейксісом. Наприклад: *Dare la caccia a qualcuno* (букв. Полювати на когось) Може зустрітися в наступних контекстах: *Capivo che era Lei a darmi la caccia* (G. Arpino. *La suora giovane*) –Я розумів, що саме вона шукала зустрічі зі мною...*dare la caccia alla lepre*– полювати на зайців [41, с. 215].

Італійська ідіома *prendere una cotta* (букв. Схопити варене) може відноситися тільки до особи, але в силі невизначеності стану, яку вона здатна висловити, виникає її багатозначність. В залежності від того, до кого віднесена ця ідіома, вона має таке значення: 1) закохатися, втратити голову; 2) напиться п'яним; 3) закінчитися, видихнути (про спортсмена). Цікавий матеріал, який проливає світло на природу фразеологізмів, представляють собою варіантидіом (Телія; 1969; Черданцева, 1977) [41, с. 215].

Варіанти ідіом можуть розглядатися як ідіома в своєму становленні. Наведемо деякі приклади: 1) *darla a bere (alle oche)* (букв. поїти (гусей), значення: брехати); 2) *non essere ne carne ne pesce (come i ranocchi)* (букв. Ні м'ясо ні риба (як жаби), значення: ні риба ні м'ясо); 3) *prendere (pigliare) un granchio (per un gambero)* (букв. Взяти, схопити краба замість рака, значення: помилитися, дати маху)[41, с. 216]; 4) *fare come le campane (che chiamano alla messa e non entrano mai in chiesa)* (букв. Бути як дзвони, які скликають всіх до церкви, а самі туди ніколи не ходять, значення: радити комусь щось, чого собі б не побажав; 5) *essere un osso duro (da rodere)* (букв. Бути міцною кісткою, щоб її розгризти, значення: міцний горішок) [41, с. 216].

У першому прикладі факультативна частина дуже важлива, оскільки завдяки саме цій частині образна вмотивованість стає експліцитною, так само як сільське походження ідіоми. Тим часом в сучасній мові вживається тільки короткий варіант, що свідчить про розуміння цієї ідіоми однаково всіма

членами мовного соціуму. Приблизно те ж саме можна сказати про другий прикладі, хоча тут образна вмотивованість більш прозора [41, с. 216]. Третій приклад цікавий тим, що дієслово *pigliare* вживається в Тоскані і розглядається в італійському як розмовний тосканський варіант *prendere*. Що стосується опущення компонента *per un gambero*, то і тут став діяти відомий закон економії в мові і одиниця в короткому варіанті зрозуміла всім [41, с. 216].

В італійській мові досить багато варіантів, компонент яких можуть замінюватися синонімом: *sciogliere (tagliare) il nodo gordiano* розрубати гордіїв вузол; *prendere (pigliare) i cocchi ed andarsene* брати свої манатки і піти; *buttare (gettare) al mare* – покінчити з чимось; *coltivare il proprio orto (orticello)* – не втручатися, стояти осторонь; *gettare la tonaca (il saio) alle ortiche* – відмовитися духовного сану та ін [41, с. 217]. Ці варіанти є живими, і вибір одного замість іншого пов'язаний з вибором тих, хто говорить.

Наведемо деякі приклади використання ідіоми *imbarazzo dell'abbondanza (della scelta, della ricerca)*, яка, мабуть, запозичена з французького *embarras de choix*: 1. *Non avevo fretta di maritarmi, anzitutto perché sapevo di non aver che imbarazzo di Scelta* – Я не поспішав одружуватися, головним чином тому, що був упевнений, що недостача вибору мені не загрожує [41, с. 217]. 2. *Temo che lo storico futuro avra sotto questo aspetto l'imbarazzo dell'abbondanza, aggravato perciò che alla quantita non si pud dire che corrisponda la qualita* – Боюся, що в цьому плані у майбутнього історика вибір буде занадто великим не стільки через якість, скільки через кількість. 3. *«Qual'e l'opera centrale del 1927 difficile una risposta, anche perche vi e in questa annata quasi l'imbarazzo della ricerca»* – Важко дати відповідь на питання, який твір є центральним в 1927 в тому числі і тому, що вибір є дуже великим [41, с. 217].

Поряд з варіантами протяжності ідіом мають місце варіанти, які дуже тісно зближуються з синонімами. Вони являють собою певну семантичну парадигму, що дозволяє тому, хто говорить вибирати один компонент з

декількох, зберігши при цьому сенс ідіоми повністю. Наприклад, ідіоми, що характеризують жінку легкої поведінки, в італійській мові утворюють наступний семантичний ряд: *una donna di vita (d'un'ora, di partito, di piacere, di strada, di malaffare, di facili costumi, di cattivi costumi ecc*[41, с. 218]. (букв. Жінка життя, жінка на годину, та, що невідомо чим займається, жінка задоволення, продажна, вулична, з злочинного світу, легкої поведінки, поганої поведінки).

Очевидно, що чоловік в залежності від свого віку, характеру, виховання, кажучи про подібних жінок, буде вибирати одну з цих ідіом, дозволяє собі при цьому враховувати смаки співбесідника; жінка також, кажучи про такого роду людей, може дистанціюватися від них або співчувати їм, бути нейтральною. Все це дозволить судити про ставлення до цього явища в різних мовних колективах в цілому і окремих його представників [41, с.218].

Таким чином, подібного роду варіанти ідіом, на відміну від синонімів, що не привносять нових елементарних смислів в значення ідіоми, але свідчать про багатство вибору стереотипів. Зроблений же говорить вибір може дозволити досліднику отримати деяку культурну інформацію про конкретну мову і про його носіїв [41, с. 218].

Такого роду варіанти складаються із загального постійного компонента, найчастіше позначає обличчя, і образні стереотипи, що розрізняються між собою ілюквативною силою. Вибір того чи іншого елемента парадигми свідчить про ставлення мовця до особи, яка його характеризує та може свідчити про те, до якої верстви суспільства він належить, які рівень його мовної культури, смаку [41, с. 219].

Розглянемо ще один приклад варіантів, де слово *cuore*– серце, поєднуючись з компонентами-металонами холодності, виступає як метонімія, а ідіома має значення холодне серце, холодна, жорстока людина: *cuore corazzato (di ghiaccio, di macigno, di marmo, di pietra, di sasso, di smalto, di diamante ecc.* (букв. серце броньоване, крижане, з жорен, мармурове, кам'яне, брукове, емалеве, алмазне). В даному випадку впадає в очі багатство

еталонів, характерних для італійської мови [41, с. 219]. Їх вибір дозволяє говорити не повторюючись, що дуже характерно для носіїв італійської мови. Необхідно звернути увагу на той факт, що від описаних вище варіантів відрізняються зовні схожі на них ідіоми, що мають подібну до них структуру: *cuor contento* – добродушна людина, букв. Задоволене серце, *cuor aperto* – щира людина, відкрита душа, букв. серце відкрите, *cuor d'oro* – золоте серце. Ці структури мають власне значення, засноване на різних образах, кожен з яких утворює новий сенс [41, с. 220].

Висновки до розділу 2

У даному розділі ми розглянули аналіз італійських паремій в теорії мовленнєвих актів, подібність прислів'їв з мовними актами та різні способи перекладу паремій, порівняльний аналіз прислів'їв та приказок з точки зору ідіоматики.

По-перше, питання перекладу ідіом (фразеологічні сполучення, прислів'я та приказки тощо) дуже суттєві не тільки для практики, але й для теорії перекладу. Автентичний переклад фразеологізмів викликає значні труднощі, оскільки їм притаманне розмовне забарвлення, афористичність, образність, лаконізм [40, с. 330]. Використання фразеологізмів характерне як для художньої літератури та публіцистики, так і для живого мовлення. Ці питання слід розглядати не тільки як проблему перекладу художньої літератури, але й як надзвичайно важливу загальну проблему перекладу [40, с. 330].

По-друге, як зазначає В. Н. Комісарів, при запозиченні обома мовами одного і того ж фразеологізму його значення в одному з них може змінитися, і в результаті ці фразеологізми виявляються «помилковими друзями перекладача» – подібними за формою, але різними за змістом .

У разі відсутності фразеологічного еквівалента, ми намагалися підібрати фразеологізм з таким же переносним значенням, заснованому на іншому образі.

Відповідність цього типу забезпечує досить високу ступінь еквівалентності. Однак і тут існують деякі обмеження.

По-перше, на думку В. Н. Комісарова, необхідно зберегти емоційні та стилістичні значення фразеологізму.

Як зазначає Л. Ф. Дмитрієва, дослівний переклад, калькування фразеологічних одиниць може бути застосований лише в тому випадку, якщо в результаті калькування виходить вираз, образність якого легко

сприймається читачем і не створює враження неприродності і невластивості загальноприйнятим нормам мови.

Відповідності-кальки володіють певними перевагами і досить широко використовуються в перекладацькій практиці. По-перше, вони дозволяють зберегти образний лад оригіналу, що особливо важливо в художньому перекладі.

По-друге, вони дають можливість подолати труднощі, які виникають, коли в оригіналі образ формується для створення розгорнутої метафори[40, с. 330].

В. Н. Комісарів відзначає ще одну важливу трудність при створенні фразеологічної кальки – це надання їй відповідної форми крилатої фрази. Для цього потрібно наблизити кальку до вже наявного зразка.

В цілях, пояснення сенсу фразеологічної одиниці, яка не має в українській мові ні аналога ні еквівалента і не підлягає дослівному перекладу, використовується описовий переклад.

Оптимальним перекладацьким рішенням є пошук ідентичної фразеологічної одиниці. Однак слід визнати, що число подібних відповідностей в італійській та українській мовах вкрай обмежена[40, с. 330].

При відсутності безпосередніх відповідностей фразеологізм, спожитий в мові оригіналу, можна перекласти за допомогою аналогічної фразеологічної одиниці, хоча він і буде побудований на іншій словесно образній основі. Слід також враховувати, що стилістичне або емоційне забарвлення не завжди збігаються. В цьому випадку взаємозаміна неможлива [40, с. 330].

Калькування, або послівний переклад, іноді допустимі, хоча цей метод не завжди є ефективним. Цікаво, що часом перекладачам вдається впровадити в мову перекладу навіть культуру іноземної мови. Найчастіше цей шлях застосовується до фразеологізмів, які мають біблійні, античні або міфологічні джерела [75].

В тому випадку коли в мові перекладу немає фразеологізмів, у більшому або меншому обсязі вихідної фразеологічної одиниці, ми вдавались до

пошуку відповідних значень і забарвлень слова, до так званих однослівних часткових еквівалентів фразеологізмів [75].

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ІТАЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ. ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ФЛОРЕНТІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК

3.1. Проблема визначення термінології

Вирішення питання про те, як назвати стійкі поєднання слів зі структурою Verbo/Aggettivo + come + Sostantivo в італійській мові – означає визначити, в якому розділі лінгвістики проводиться справжнє дослідження: в рамках морфології, стилістики та фразеології. У роботах за стилістикою фразеології як в нашій країні, так і за кордоном, словосполучення даного структурного типу називаються по-різному, тому що залежить, по-перше: від розуміння автором кордонів фразеології, по-друге: від того, як класифікує автор фразеологічні одиниці (ФО), і, по-третє: який підхід превалює у розгляді автором подібних стійких словосполучень – стилістичний, граматичний або фразеологічний [83].

Різні типи ФО можна, на наш погляд, розглядати, спираючись на їхню структуру, зокрема на базове слово ФО.

Під базовим словом мається на увазі той компонент ФО, що виступає ведучим тільки в плані організації словосполучення й визначає його внутрішню структуру, не розкриваючи лексичного значення всієї одиниці в цілому [83]. Найпоширенішими фразеологізмами є дві основні групи, базовим словом яких відповідно виступають дієслово або іменник. Виходячи із цього, фразеологізми, базовим компонентом яких є дієслово, ми називаємо дієслівними, а ті, базовим компонентом яких виступає іменник, – іменними [83].

ФО мають синтаксичну функцію, що ґрунтується на значенні. Між значенням слова і його синтаксичною функцією існує прямий зв'язок і залежність. Однак в основі визначення первинної синтаксичної функції слова лежить збіг його граматичних характеристик (приналежності до певного функціонального класу) і лексичного значення [83]. Спираючись при визначенні синтаксичної функції ФО на дескриптор (дефініцію), не слід

забувати, що дескриптор не належить мові, однак він відбиває зміст ФО й ті зв'язки, на які здатна фразеологічна одиниця при включенні в більше складне синтаксичне ціле [83]. Наприклад, ФО, що містять компонент *fegato*, мають різні дескриптори й по-різному реалізують свої зв'язки в реченні, незважаючи на те що слово *fegato* – печінка використовується в них з тим самим фразеологічно обумовленим значенням: «хоробрість», «відвага». Так, фразеологізми *avere del fegato* – бути хоробрим й *(una persona) di fegato* – хоробра, відважна людина по-різному виражають характеристику імені особи [41, с. 75].

Базове слово ФО впливає на її зв'язок з тим синтаксичним цілим, частиною якого є фразеологізм, воно також визначає й ті або інші парадигматичні зміни ФО, зрозуміло, у тій мірі, у якій вони не заборонені змістом. Саме тому доцільно вивчати синтаксичну функцію дієслівних ФО й іменних окремо, незважаючи на те що вони й у функціональному плані володіють рядом загальних рис [83].

а) дієслівні фразеологізми

Дієслівні фразеологізми – це складні мовні знаки, базовим елементом яких є дієслово в інфінітиві. У реченні дієслівні фразеологізми виконують звичайно функцію присудка (предиката). Дієслівні фразеологізми складаються зі слів, що входять у словник даної мови, і більшість їх утворені за тими синтаксичними моделями, які існують у даній мові. Однак ці нові знаки мають свої, тільки їм властиві семантичні й структурні ознаки [83].

Характер дієслова має значення тільки в тому розумінні, що він так чи інакше уточнює ситуацію. У більшості випадків, якщо слово належить до основного словникового фонду, за ним коштує яка-небудь символіка й воно має широку сполучуваність, це слово може утворювати фразеологізми майже з усіма дієсловами, здатними вживатися поруч із такими словами [83].

Приклади зі словом *acqua*:

Avere acqua in bocca – набрати води в рот; *Affogare in un bicchiere d'acqua* – потонути в склянці води; *Avere l'acqua alla gola* – вода підступає до

горла [92]; *Tirare l'acqua al suo mulino* – лити воду на свій млин; *gettare acqua sul fuoco* – заливати вогонь; *Portare acqua al mare* – займатися марною справою (букв. носити воду в море) [92]; *Non sapere che acqua bere* (букв. не знати, яку воду пити) – бути нерішучим; *Essere in acque basse* – сидіти на міліні й ряд інших [92]. Ту ж картину дають фразеологізми зі словом *piede*: *tornare a piedi* (букв. повернутися пішки) – прийти ні з чим [70, с. 260]; *mettersi nei piedi* – встати на ноги; *non mettere (porre) piede* (букв. не поставити ногу) – не бувати де-небудь; *prendere piede* (букв. взяти ногу) – вкоренитися [70, с. 260]; *saltare a piedi pari* (букв. стрибати двома ногами) – легко перебороти щось; *lavarsene le mani e i piedi* – умити руки [70, с. 260];

Найбільш уживані дієслова зустрічаються найчастіше тому, що вони створюють звичні ситуації, а переосмислення, природно, стосується насамперед саме таких ситуацій.

Дієслівні фразеологізми складаються не менш ніж із двох знаменних слів: дієслова і його доповнень [83].

Розглянемо такі фразеологічні звороти, як: *salvare le apparenze* (букв. урятувати зовнішність, дотримати зовнішніх пристойностей), *capire l'antifona* (букв. зрозуміти антифон, знати що до чого), і поряд з ними такі, як: *avere l'argento vivo addosso* (букв. мати на собі ртуть, бути живчиком); *essere due anime in un nocciolo* (букв. бути дві душі в одній шкарлупі, бути нерозлучними) [41, с. 76].

б) дієслівні фразеологізми, що складаються із дієслова з енклітикою

У романських мовах широко поширені займенники й прислівникові частки, що вживаються з дієсловами у функції доповнень або обставин, які утворюють вільні сполучення слів: *Lui fa il suo lavoro, lo fa bene*. Займенник тут є заступником імені, що є присутнім у контексті. Поряд із цим є ряд дієслів, що поєднуються з енклітикою, що не відноситься до якого-небудь конкретного імені або прислівника, а вхідного в лексему дієслова, що без такої частки не існує або має інше значення [41, с. 77]. Це, наприклад, італійський *andarsene* або *infischinarsene*.

в) іменні фразеологізми

Під іменними розуміються фразеологізми, базовим компонентом яких є ім'я. Якщо іменні ФО вводяться прийменником, вони називаються прийменниковими [83].

Іменні фразеологізми, називаючи особу або предмет (*capo ateno*–веселун; *mosca bianca*–більша рідкість, порівн. біла ворона); *cuore di cimice* (*coniglio, pulcino*) – серце клопа (кролика, курчати) – боягуз (порівн. нікчема), містять уже деяке повідомлення, характеристику цієї особи або предмета. Основна синтаксична функція іменних фразеологізмів – функція предикатива, що вводиться зв'язковими дієсловами. Відмінність такого типу іменних фразеологізмів від дієслівних полягає тільки в тому, що фразеологізм стає іменним тоді, коли він одержує деяку самостійність стосовно дієслова [83].

З точки зору структури для іменних фразеологізмів характерне використання транспозиційних моделей і моделей вільного синтаксису. Це насамперед сполучення іменників із прикметниками, а також з іменниками із прийменниками *di* й *da* (модель, характерна для сполучень двох іменників, де одне виступає як визначення стосовно іншого) [41, с. 234]. Наприклад: *pezzo grosso* (букв. товстий шматок) – шишка, туз; *corpo espiatorio* – козел відпущення; *la testa d'ariete* (букв. голова барана) – сильний засіб; *l'avvocato del diavolo* (букв. адвокат диявола) – підбурювач, сперечальник; *il resto della culla* (букв. те, що залишилося від колиски) – роки, вік, які приховують; *boccone da prete* (букв. шматок для священика) – ласий шматочок і т.п [41, с. 235].

3.2. Відтворення італійських фразеологічних зворотів з компонентом-зоонімом

1. Andare come la biscia (або la serpa) all'incanto [70, с. 270] – діяти як зачарована змія, діяти за чужою вказівкою. *Al qual cimento andranno fidanti e sicuri gli schietti e mondi fervorosi cattolici, ma la Curia romana vi andra trascinata e come la biscia all'incanto.* (Т. Mamiani della Rovere, Scritti politici).–

На цей ризик підуть з повною довірою право вірні і шалені католики, а за ними піде, як зачарована, і римська курія.

2. *Scappare (sfuggire, sguizzare, guizzare) (di mano) come in anguilla*[70, с. 270]– вислизнути з рук як вугор. *Onorevole, che vuole: ... un tipo ambiguo, sfuggecome un anguilla.* (N. Salvalaggio, L acrobata) – Що вам сказати, пан депутат, адже його не зрозумієш: він викручується як вугор.

3. *Andare a letto come (con, quando le galline)*[35, с. 123]– лягати спати з курми. *Io alla sera vado a letto come...*– Увечері я лягаю з курми.

4. *Fare come si gamberi*[35, с. 123]– задкувати як рак, задкувати.

5. *Fatti agnello, sei mangiato; fatti tigre, rispettato*[35, с. 123]– слабких знищують, а сильних поважають;

6. *Il ponte dell'asino*[35, с. 123]– а) «ослиний міст» (Теорема Піфагора); б) камінь спотикання, головна перешкода.

7. *Pezzo d'asino* – осел, дурень.

8. *Pelle d'asino* – людина, що не знає втоми.

9. *Carezza asinina* – ведмежа, незграбна ласка.

10. *Calcio dell'asino* – зрадницький удар, удар з-за кутка [35, с. 123].

11. *Banco degli asini*– штрафна лава. «*Sai, mamma, oggi la maestra ha fatto sedere quel ciuco di Pierino nel banco degli asini!*» (M. Moglia, «*Le 1500 più belle barzelette*») [35, с. 124]. – Знаєш, мама, сьогодні вчителька посадила цього осла Пьєрино на штрафну парту!

12. *Asino bardato* – вискочка.

13. *Asino calzato (e vestito)* – повний дурень, осел. – *Chi ti ha detto di toccare il canotto? Ecco, asino calzatto, ora mi hai frascatto il timone* (E. De Marchi, «*Col fuoco non si scherza*»). – Хто тобі велів чіпати шлюпку? Ну ти і осел, ти зламав руль.

14. *Come il can bagnato* – як побита собака.

15. *Avere un'altra gatta da pelare*[35, с. 124]– мати важливіші справи. «*Non avete un'altra gatta da pelare, voi?*» (L. Capuana, «*Il marchese di Roccaverdina*»). – Що у вас немає інших справ, важливіших?

16. *Dare gatte da pelare* – дати важку задачу, збити з пантелику.

17. *Agile (або lesto, svelto) come una gatta di piombo* – спритний як ведмідь.

18. *Come una gatta di gennaio* – як березневий кіт.

19. *Come un cane al guinzaglio* – як собака на прив'язі. – *Starei fresco, eh, eh, se dovessi dare ascolto ai desideri di tutti! Io, qui, ci sto come un cane al guinzaglio* (М. Puccini, «Scoperta del tempo»). – Був би я хороший, якби вислуховував усі побажання! Я тут як собака на прив'язі[35, с. 124].

20. *Senza capo ne coda* – без кінця й без початку;

21. *Ad occhio e croce* – на око;

22. *Da cima a fondo (da capo a piedi)* – з голови до ніг[35, с. 124];

23. *Da quattro soldi* – нічого не вартий, незначний і т.д.

24. *Come il cane dell'ortolano* – як собака на сіні.

25. *Da cane* – препоганий, собачий: *dolore da cani* – страшна біль; *fame da cane* – вовчий голод; *mestiere da cane* – собача робота; *sete da cani* – сильна спрага[35, с. 124].

26. *Fra cani e gatti* – між двох вогнів.

27. *Destare (molestare, svegliare, stuzzicare) il can che dorme (che giace)* – дратувати собак, будити сплячого звіра: – *Dodero! Dodero! – disse allora il Durante, – questi non sono scherzi da fare agli amici! – Davvero? E sia pure. Voi, Giacomo, imparate a non molestare il can che dorme* (А. Г. Barilli, «Capitan Dodero»)[35, с. 124]. – Додеро! Додеро – сказав Дуранте, – так не шуткують з друзями! – Правда? Добре. Проте Джакомо, пам'ятайте: не дратуй собаку – не вкусить.

28. *Darsi al cane* – впадати у відчай.

29. *Dare ai cani* – (*dare a mangiare* або *in pasto ai cani* – віддати на розтерзання собакам).

30. *Dico per quelli che sono sbirri sul serio: ce n'è, poveretti, che sono paste d'angelo; e questi io non li chiamo sbirri* (L. Sciascia. Il giorno della civetta) – Я говорю про теперішніх поліцейських шукачів, але ж є серед них бідолахи,

найдобрішої душі люди, таких я не вважаю шукачами (*pasta d'angelo*, букв. ангельське тісто)

31. *Adesso s'era ridotto, lui, a vedere che faccia avessero le giornate dal cul di sacco di uno studio notariale* (R. Vacchelli. I giorni di passione) [35, с. 124] – А тепер він повинен був коротати своє вік в цій дірі – нотаріальній конторі.

3.3. Специфіка відтворення флорентійських паремій українською мовою

1. *Signa maligna, dove cresce la gramigna, non ci levar nuora, non ci metter figlia. Se una cosa la devi fare, metticela, ma non ce la pigliare*[93]; – Зла Сигма, де росте бурян, не бере наших невісток, не бере доньок. Якщо вам доведеться щось зробити там, зробіть це, але не пийтенічого; – Село Сигна розташоване на правому березі Арно. У давні часи мешканці цього села завжди намагалися приписувати всю владу, славу та шану собі на шкоду навколишньому оточенню. Це прислів'я згадувалося в сусідніх місцях, розташованих на лівому березі Арно;

2. *Per la Candelora, che piova o che gragnola dell'inverno semo fora, ma se piove o tira vento nell'inverno siamo dentro*[93]; – В Канделорі, де дощить або йде сніг з градом закінчується зима, але якщо дощить і є вітер ми будемо всередині. – Йде мова про ймовірний кінець зими (в Італії), який призначається на 2 лютого.

3. *Quando la carrozza andrà senza cavallo il mondo sarà tutto in gran sovvallo*[93]; – Коли карета пройде без коня, світ буде переповнений;

4. *Chi bazzica coi preti e intorno al medico vive sempre ammalato e muore eretico*[93]; – Хто спілкується зі священниками поряд із лікарем, той завжди живе хворим і помирає єретиком; – Так кажуть про тих, хто живе в тіні потужних, зневажаючи їх, але користуючись їх перевагами.

5. *I frati si uniscono senza conoscersi, stanno uniti senza amarsi e muoiono senza piangersi*[93]; – Монахи об'єднуються, не знаючи один одного, стоять об'єднані, не люблячи один одного, і вмирають, не плачучи; Значення – У кого немає сім'ї та дітей, той насправді нікого не любить.

6. *Dio non fa mai chiesa, che il diavolo non ci voglia (o non ci fabbrichi) la sua cappella*[93]; – Бог ніколи не зробить церкву, якщо диявол не захоче, (або не заставить нас зробити) свою каплицю; – Так кажуть, щоб пояснити, що диявол не може заставити зробити добро, без того щоб незаподіяти якесь зло.

7. *Né a torto né a ragione non ti far mettere in prigione*[93]; – Ні неправота, ні справедливість не дозволять тобі сісти до в'язниці; Значення: не слід занадто сильно покладатися на той факт, що ти невинний.

8. *Chi va a letto senza cena, tutta la notte si dimena* (Boccaccio, *Decamerone*)[93]; – Хто лягає спати без обіду, цілу ніч присідає (Боккаччо, Декамерон); У сучасному значенні йде мова про запрошення не відмовлятися через озлобленість.

9. *Al contadino non far sapere, quant'è bono il cacio con le pere*[93]; – Не дайте фермеру знати, наскільки смачний сир з грушами; Значення: Не дозволяйте іншим дізнатися, давати щось спробувати, тому що потім це вже не буде мати те саме значення.

10. *Chi non mangia in compagnia, gliè un ladro o gliè una spia*[93]; – Хто не їсть у компанії – злодій чи шпигун; Значення: Часто, коли хочеться через якусь причини поїсти самому означає, що вам є що приховати.

11. *Meglio sbagliare col proprio cervello, che sbagliare con quello d'altri*[93]; – Краще помилитися своїм мозком, ніж помилятися мозком інших. Значення: Закликання приймати рішення без втручання інших.

12. *Il Diavolo ne sa più, perché é vecchio*[93]; – Диявол знає більше, бо він старий; Значення: Велика здатність диявола діяти пояснюється тим, що він дуже старий і багато чого бачив.

13. *Chi non digiuna la vigilia di Natale, corpo di lupo ed anima di cane*[93]; – Хто не поститься на Святвечір той вовче тіло та собача душа; – Відома приказка на початку минулого століття, поширена серед селян-фанатиків.

14. *Fare come Papa Sisto, che non la perdonò nemmeno a Cristo*[93]; – Зроби так, як папа Сікст, який навіть не пробачив Христа; Вказує на людину, яка не зупиняється ні перед чим. Закликаючи побачити чудодійне розп'яття,

ридаючи, ймовірно він сказав: «Христос я тебе обожду, як деревину я тебе зламаю!» і вразив його, оголюючи приховане, який зробив обман можливим.

15. *Finchè uno ha denti in bocca, non sa quel che gli tocca*[93]; – Поки у людини є зуби в роті, вона не знає, до чого торкається; Значення: мати зуби в роті – бути не надто старим.

16. *Ragazza dalle belle ciglia, tutti la vogliono e nessuno la piglia*[93]; – Дівчина з красивими віями, всі хочуть її і ніхто її не бере; Так кажуть про дівчину з дуже гарними віями, яка, однак, не знаходить чоловіка.

17. *Figlioli? Frignoli!– Figlioli? Fagioli! – Figlioli? Fringuelli!* [93]; – Діти? Малі діти? Боби! Малі діти? Співочі пташки!; Мається на увазі турбота, яку задають діти...

18. *Quando il padre fa carnevale al figlio gli tocca far Quaresima*[93]; – Коли батько робить карнавал, потім його син має дотримуватися Великого поста; Карнавал трактують як витрачання грошей, а Великий піст – період, коли дотримуються посту і чинять покаєння.

19. *A rubar poco si va in galera as rubar parecchio si fa carriera* [93]; – Якщо ви вкрадете трохи –ви йдете до в'язниці, коли багато крадете – робите кар'єру; Значення: дрібну крадіжку часто карають, на відміну від того, що трапляється з тими хто при владі.

20. *Anche un orologio rotto due' volte al giorno segna l'ora giusta*[93]; – Навіть розбитий годинник два рази на день показує правильний час; Значення: Не судіть про людину, по тому як про нього висловлюються.

21. *Baciare il culo (al padrone, al prete, al superiore in genere)* [93]; – Поцілувати в дупу (господаря, священника, старшого в цілому) – зневажливий спосіб показати, хто покірний. Флорентійська республіка, крім лілії, мала ще один символ – «Марцокко», тобто присідаючий лев, який однією лапою підтримує щит лілії. Його і сьогодні можна побачити у багатьох місцях Флоренції. Флорентійці використовували його для того, щоб їх переможені вороги цілували лева в зад в як акт підкорення. У 1364 р. Флоренція завоювала і підпорядкувала собі Пізу, обряд здійснили ув'язнені Пізан, яких

привели до Флоренції, проходячи через Порту Сан-Фредано. У цьому випадку замість «Марцоко» в камені використовували живого лева.

22. *Col tempo e con la paglia, si maturan le sorbe e la canaglia*[93]; – З часом і з соломи дозріває горобина; Значення: Змінюється час– зріють речі і люди; бути обережними; не поспішати з речами.

23. *Quel che non è detto, non è raccontato*[93]; – Що не сказано, те не сказано; Стародавня версія: Якщо це не показали по телебаченню, цього не сталося.

24. *Pazzo è quel prete che biasima le sue reliquie*[93]; – Божевільний той священик, який звинувачує свої моці; Значення: Не можна плювати у тарілку, з якої ти їси.

25. *A lavar la testa all'asino si perde il ranno e il sapone*[93]. – Щоб помити голову осла ви втратите багато мила; – Якщо ви хочете покращити того, хто цього не хоче – це марна і дорога робота.

У даному розділі ми проаналізували відтворення італійських паремій з компонентом-зоонімом, розглянули проблему структури фразеологічного звороту, проаналізували відтворення флорентійських прислів'їв та приказок українською мовою.

При аналізі способів передачі думок за допомогою прислів'їв та приказок з компонентом-зоонімом, стало очевидно, що зрозуміти загальний зміст паремій можна лише після переосмислення окремих їх компонентів. Досить часто для того, щоб охарактеризувати людину італійці використовуються назви таких тварин як собака, козел, заєць, осел, курка і т.д.

Також ми розглянули специфіку відтворення флорентійських паремій, які широко використовувались в давнину в італійському регіоні Тоскана.

Флорентійські прислів'я – це тверді і стійкі вирази, які встановлюють зв'язок минулого і майбутнього і закріплюють спадок між давніми часами і сучасністю: лише завдяки їм можна зрозуміти іронічний і зневірний дух населення, яке виросло занурене в мистецтво.

Флорентійські прислів'я, навпаки, не можуть не відобразити величної творчості та виняткової уяви, що відрізняють інші міста: і, водночас, вони надають користі для вивчення соціальних відносин та зв'язків між розумом і етикою: по суті, секрети цілої цивілізації [76].

Семантичні моделі побудови асоціацій флорентійським етносом у процесі усвідомлення самих себе за допомогою паремій характеризують його емоційний стан та відчуття, дії та наміри, морально-етичні якості та риси характеру, соціально-комунікативні якості, ставлення до інших предметів чи об'єктів навколишнього світу. В метафоричних значеннях відображається національна самобутність мовного колективу, породжена умовами життя італійського народу та його історичним буттям.

ЗАГАЛЬНІВИСНОВКИ

Отже, паремійний фонд будь-якої мови – це надзвичайно важливий лінгвістичний спадок, в якому відображено найбільш характерні національні риси різних народів, їхні традиції і звичаї, особливості матеріальної і духовної культури. Велика кількість усталених паремій в італійській мові виступають як засіб позитивної чи негативної номінації людини і свідчить про те, що така оцінка посідає важливе місце в житті етносу, а також про те, що такій оцінці підлягають різні аспекти такі як характер, так і діяльність людини[33].

Дослідження лінгвокультурологічних особливостей паремій італійської мови на позначення характеру людини, через пізнання внутрішньої структури, семантики і прагматики є, на нашу думку, необхідним для подальших теоретичних досліджень щодо виявлення та аналізу мовних явищ, пов'язаних зі специфікою національного світосприйняття та культури народу.

У даній кваліфікаційній роботі розглянуто 114 італійських прислів'їв та приказок на позначення характеру людини, які належать до паремійного фонду італійського народу. Своєрідний вибір різноманітних компонентів для вираження характеру, дії та поведінки людини, дають змогу відчуті історико-лексичний вплив на ментальність італійського народу. Проведений аналіз дозволив дізнатися більше про систему їх моральних цінностей, менталітет та національний характер. Це дає можливість пізнати специфічну і унікальну дійсність характерну італійському народу.

У центрі фразеологічного значення – сама людина, його погляди на світ. Найбільш часто ми спостерігаємо як основні компоненти фразеологізму виступають в ролі назви домашніх тварин, біблеїзмів, професій людини. Саме ці компоненти лягли в основу при формуванні значення фразеологізмів [33].

Кажучи про конотативне значення паремій слід зазначити переважання негативного забарвлення. Переважають такі негативні риси як:

лінь, балакучість, невдячність, перебурилість, несправедливість, несвоєчасність, корисливість, жадібність та інші. Проте будь-який компонент має як позитивні, так негативні аспекти. Тому ми можемо зробити висновок, що не існує тільки добрих, або поганих людей. Кожна людина здатна змінюватися на краще, та долати свої негативні риси [33].

Оскільки мета нашої роботи – виявити способи передачі думок за допомогою паремій, які характеризують людину, ми провели детальний аналіз всередині окремих паремій з різними компонентами.

Порівнюючи деякі прислів'я та приказки, дійшли висновку, що зрозуміти загальний зміст паремій можна лише після переосмислення окремих їх компонентів.

В ході роботи виявлені семантичні особливості організації прислів'їв, проведений порівняльний аналіз моделей прислів'їв, виділені основні функції паремійних одиниць та семантичні паралелі і синонімію між пареміями двох різних мов, визначено специфіку прагматичної функції.

Прислів'я та приказки, наділені експресивністю, вельми важливі у виконанні комунікативних функцій. Вони широко віддзеркалюють різноманітні сфери життя, такі як сучасні суспільні перетворення, проблеми у колективі, сім'ї.

Походження приказок і прислів'їв може бути суперечливим, тому що більшість із них виринають із надр сивої давнини. Багатогранною може бути і конотація паремій у світобаченні різних етносів. Виринаючи із джерела старовинних пісень, казок, міфів та байок, прислів'я та приказки перетворилися у дзеркала народних вірувань та спостережень, які дозволяють більш глибоко розглянути, зрозуміти та співставити цінності протилежних культур. Англійські та українські паремії часто мають спільне походження, однак фольклорні мотиви та контрастні менталітети наділяють ці вислови індивідуальними особливостями, які необхідно розтлумачувати.

Говорячи про генетичні коріння народних прислів'їв та приказок, М. Шолохов писав: «Епохи, що породили прислів'я, різні. Неозора

багатоманітність людських відносин, що знайшли свій відбиток у карбованих народних висловах і афоризмах із безодні часів дійшли до нас у цих згустках розуму і знаннях про життя, в яких радість і страждання людські, сміх і сльози, любов і гнів, віра і безвір'я, правда і кривда, чесність і обман, працьовитість і лінощі, краса істин і потворність забобонів».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Теория языка. Вводный курс/Н. Ф. Алефиренко. М.: Академия, 2004. –368 с.
2. Алисова Т. Б., Репина Т. А., Таривердиева М. А. Введение в романскую филологию/ Т. Б. Алисова, Т. А. Репина, М. А. Таривердиева. –М.: Высшая школа, 1987. – 344 с.
3. Аскольдов С. А. Концепт и слово/С. А. Аскольдов// Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология. –М.:Academia, 1997. С. 273–379.
4. Бабаева Е. В. Отражение ценностей культуры в языке /Е. В. Бабаева//Язык, коммуникация и социальная среда. – Воронеж. – 2002. – № 4. –С. 25–34.
5. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка/А. П. Бабушкин. – Воронеж:ВГУ, 1996. – 104 с.
6. Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології: Монографія / Я. А. Баран. – Л.: Вища школа, 1980. – 128 с
7. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
8. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова. Лексикология и лексикография/В. В. Виноградов. – М.: Наука, 1977. –289 с.
9. Виноградов В. С. Перевод. Романские языки: общие и лексические вопросы. –М. :КДУ, 2009. – 238 с.
10. Гаврин С.Г. – Взаимосвязь явлений номинации и коммуникации в процессе функционирования и развития фразеологического состава русского языка – 1982. – С.168

11. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология/В. Г. Гак. М.: Наука, 1977. – 264 с.
12. Гак В.Г. – Фразеологические единицы в свете ассиметрии языкового знака – 1976. – С.11.
13. Гак В. Г. Языковые преобразования. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 330 с.
14. Гарбовский Н. К. Теория перевода: Учебник/Н. К. Гарбовский. М.: Издательство Московского ун-та, 2004. – 544 с.
15. Даль, 1957, С.7.
16. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій: дис.канд. філол. наук: 10.01.01 / О. В. Дуденко. – Умань, 2002. – 218 с
17. Джусті Дж. – Лист написаний до А. Франчоні, опублікований замість передмови автора в Збірнику тосканських прислів'їв Джусті, С.4.
18. Еременко И.А – Фразеология в системе русского языка и в эпистолярном дискурсе. – 2009.
19. Єрченко П.Г. Класифікація фразеологічних одиниць /П.Г. Єрченко – У зб.: Іноземна філологія. – Вип.107. – 1994. – 116 с
20. Жигулев М. «Народні прислів'я і приказки». М., 1965
21. Извиллинг М.Я. Російсько-німецький словник приказок. – М., 1984. – 214 с.
22. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика: учебник / И. М. Кобозева. – изд. 4-е, стереотип. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 352 с.
23. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб.для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.

24. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: Навч. посібник. – К. : Юніверс, 2002. – 280 с.
25. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
26. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської і української мов / І. В. Корунець. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 464 с.
27. Латышев Л.К. Курс перевода. – М., 1981. – 243 с. 3. Стрелковский Г.М. Пособие по переводу. – М., 1973. – 182 с.
28. Лекант П.А. К вопросу о категории безличности. Тенденции развития грамматического строя русского языка / П.А. Лекант – М.: Наука, 1994. – 245с
29. Лингвистический энциклопедический словарь / [упоряд. В.Н. Ярцева]. – М.: Советская Энциклопедия, 1990. – 685с.
30. Мокиенко В.М. Славянская фразеология / В.М. Мокиенко. – М.: Высш. шк., 1989. – 207 с.
31. Ожегов С.И. О структуре фразеологии. Лексикографический сборник. / С.И. Ожегов. – Вып. II, 1957. – С. 40.
32. Олійник М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. – К., 1978. – 446 с.
33. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремиологии (Исследования по фольклору и мифологии Востока) / Г.Л. Пермяков. – М.: Наука, 1988. – 236 с.
34. П'ять тисяч прислів'їв та приказок. Тернопіль, Видавництво «Підручники та посібники», 2009.

35. Петришин І.І Словник італійських прислів'їв та приказок. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 1999.
36. Склярєвская Г. Н. Метафора в системе языка. – СПб : Наука, 1993. – 152 с.
- 37.Смирницкий А.И. – Лексикология английского языка. – М., 1956. – С.16.
38. Самойленко О.П. Національна специфіка паремій / О.П. Самойленко // Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців за міжнародної участі. Том 2 – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. – 335 с.
39. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с
- 40.Федоров А.В. Введение в теорию перевода. – М., 1963. –330 с.
- 41.Черданцева Т.З – итальянская фразеология и итальянцы. Москва, ЧеРо 2000, - с. 289.
- 42.Шанський Н.М. – Фразеология современного русского языка. Учеб. пособие для вузов. – М., 1985. – С.101.
43. Ющук І. П. Українська мова / І. П. Ющук. - К.: Либідь, 2004. – 640с.
44. Airoldi G. «Per comunicare» La gram.italiana.– Milano.
- 45.Battaglia S. Grammatica italiana.Connozioni dilinguistica. Bologna, Zanichelli, 2004.
46. Bertinetti M. «Tempo,aspetto e azione nel verbo italiano» – Firenze, «Accademia della Crusca»,1998.

47. Bindi G., Luca B. «Tutti i perché della gram. Italiana» – Roma: «Cantagalli», 1991
48. Cocchi De Sanctis, P. Parliamo la nostra lingua/P. Cocchi De Sanctis. – Novara: Istituto Geografico De Agostini, 1974. – 443 p.
49. Ch. Bally. Sur la motivation des signes linguistiques. Paris, 1940.
50. Chambers Dictionary of Idioms: English-Ukrainian semibilingual. – K.: ВсеуВІТО, 2002. – 475 с.
51. Cf. Franceschi 2005, p. IX
52. Cf. Beccaria Diz., pp. 543-44, s.v. “paremiologia”
53. Cf. in Plat. Crat. 384b; Resp. 435c, 497d; inoltre Hipp. ma.304
54. Dardano M. La lingua italiana/M. Dardano. – Bologna: Zanichelli, 1985 – 463 p.
55. Dardano M. La nuova grammatica della lingua italiana/M. Dardano. – Bologna: Zanichelli, 1997 – 569 p.
56. Dardano M., Trifone P. «Parole e frasi»gram.it. – Bologna: Zanichelli, 1985.
57. Franceschetti C. L'italiano senza errori/C. Franceschetti. – Milano: Giovanni De Vecchi Editore, 2005 – 317 p.
58. Fusco E. Pensare e dire. Grammatica ed esercizi di lingua italiana. Torino, 1956.
59. Gualdo R. Linguaggi specialistici e settoriali// Manuale di linguistica italiana/ A cura di Sergio Lubello. – Berlin/ Boston, Walter de Gruyter GmbH, 2016.
60. Lorenzetti L. L'italiano contemporaneo. Roma: Carocci, 2007. – 128 p.
61. Lotti G. L'avventurosa storia della lingua italiana. Bologna: TASCABILIBOMPIANI, 2000. – 256 p.

62. Longman Exams Dictionary. Pearson Education Limited, 2006. – 1833 p.
63. Mondadori A. La grammatica della lingua italiana. – Milano, 1997.
64. Mavrov D. «La grammatica italiana» - «Наука і мистецтво» Sofia: – Università di Sofia, 1978.
65. Scarduelli T., Achiardi G., Barbi S. «Testo, lingua e grammatica» 1993, casa editrice G. Principato S.p.A Milano, 536 p.
66. Somma A. Italiano in crescita/A. Somma. – Napoli: Esselibri S.p.A., 2010. – 748 p.
67. Stefano U. «Comunicare meglio» la grammatica della lingua italiana – Milano: Bonacci, 1990.
68. Trabalza e Allodoli. La grammatica degli italiani. Firenze, 1939.
69. Trifone P. Storia linguistica dell'Italia disunita. Bologna: Il Mulino, 2010. – 208 p.
70. Vocabolario italiano-latino. Francesco Cerubini. Milano, Dall'imp. Regia Stampiera. 1831, c. 259

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

71. Proverbi italiani [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://luirig.altervista.org/proverbi-ricerca/index.php?lemma=parla>
72. Приказки про слово, спілкування, ораторське мистецтво [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://sites.google.com/site/vpulibrary/poezia-aforizmi/vislovluvann/pro-slovo-spilkuvanna-oratorske-mistectvo>
73. Українські народні прислів'я [Електронний ресурс], Режим доступу: https://uk.wikiquote.org/wiki/Українські_народні_прислів'я_та_приказки
74. Прислів'я та приказки про страх [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-strah/>

75. Основные способы перевода образной фразеологии [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://study-english.info/article081.php>
76. Iproverbifiorentini [Электронный ресурс], Режим доступа: <https://aforismi.meglio.it/proverbi-fiorentini.htm>
77. Вікіпедія: Фразеологізм [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B7%D0%BC>
78. Сучасна українська літературна мова [Електронний ресурс], Режим доступу: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0945&T=10&lng=1&st=0
79. Фразеологічна одиниця [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/3009708/>
80. Предмет фразеології [Електронний ресурс], Режим доступу: https://studopedia.ru/16_66932_bilet--predmet-frazeologii-gritsenko.html
81. Наукові записки [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://repository.vsau.org/getfile.php/9198.pdf>
82. Стилiстичнi функцiї фразеологiчних одиниць в iсторичнiй прозi А. Кащенка [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24632/1/Drahan.pdf>
83. Особливості фразеологічних одиниць та їх значення у сучасній італійській мові [Електронний ресурс], Режим доступу: https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0b65635b2ac68a4c53b89421216d36_0.html
84. Проблема дослідження класифікацій фразеологічних одиниць в лінгвістиці [Електронний ресурс], Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/nzbdpufn_2015_6_4.pdf

85. Фразеологізми [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://den-shp.ucoz.ru/publ/15-1-0-162>
86. Філологічні студії збірник наукових праць [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://refs.in.ua/filologichni-studiyi-zbirnik-naukovih-prace.html?page=22>
87. Семантико-стилістична неоднозначність англійських паремій [Електронний ресурс], Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Tidf_2017_25_22.pdf
88. Російсько-український словник сталих виразів [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://stalivyrazy.org.ua/search.php?fullname=%E4%F0%F3%E3&submit=%D8%F3%EA%E0%F2%E8>
89. Приказки про слово, спілкування, ораторське мистецтво [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://sites.google.com/site/vpulibrary/poezia-aforizmi/vislovluvann/pro-slovo-spilkuvanna-oratorske-mistectvo>
90. Iproverbiemodididire fiorentini [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://www.lastraonline.it/p/proverbi-modi-di-dire-fiorentini.php>
91. Прислів'я та приказки про лікарів [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-liky-j-likariv/>
92. Iproverbisull'acqua [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://luirig.altervista.org/proverbi-ricerca/index.php?lemma=acqua>
93. Iproverbiemodididire fiorentini [Електронний ресурс], Режим доступу: <https://www.lastraonline.it/p/proverbi-modi-di-dire-fiorentini.php>

RIASSUNTO

Il fondo fraseologico di qualsiasi lingua è un patrimonio linguistico estremamente importante, che riflette i tratti nazionali più caratteristici dei diversi popoli, le loro tradizioni e costumi, le peculiarità della cultura materiale e spirituale. La maggior parte dei proverbi nella lingua italiana sono presentati con la categoria positiva o negativa di una persona e testimoniano che tale valutazione è un posto importante nella vita del gruppo etnico, della natura e dell'attività umana.

Gli studi linguoculturali, in particolare i proverbi della lingua italiana sulla designazione del carattere dell'uomo, attraverso la conoscenza della struttura interna, la semantica e la pragmatica sono, a nostro avviso, necessari per ulteriori ricerche teoriche sull'identificazione dell'analisi dei fenomeni linguistici associati alla specificità della cultura nazionale.

Nella tesi vengono presentati i proverbi che sono caratterizzati particolari del popolo italiano. La scelta di una varietà di componenti per l'espressione del carattere, delle azioni e del comportamento di una persona, sarà in grado di sentire l'influenza storico-lessicale sulla mentalità del popolo italiano.

La ricerca ha permesso di scoprire di più sul sistema dei loro valori morali, mentalità e carattere nazionale. Ciò offre l'opportunità di conoscere la realtà specifica e unica caratteristica del popolo italiano.

Al centro del significato fraseologico c'è l'uomo stesso, le sue opinioni sul mondo. Molto spesso, vediamo come i componenti principali della fraseologia agiscono come il nome di animali domestici, bibbia, professioni dell'uomo. Sono questi componenti che hanno costituito la base per la formazione del valore dei fraseologismi.

Parlando del valore connotativo dei proverbi, si dovrebbe notare la predominanza della colorazione negativa. Tratti negativi come pigrizia, loquacità, ingratitude, persistenza, ingiustizia, precocità, egoismo, avidità e altri. Tuttavia,

ogni componente ha aspetti sia positivi che negativi. Pertanto, possiamo concludere che non ci sono solo persone buone o cattive. Ognuno è in grado di cambiare in meglio e superare i propri tratti negativi.

Poiché il nostro obiettivo è identificare i modi di esprimere i pensieri attraverso i proverbi specifici per l'uomo, abbiamo condotto un'analisi dettagliata delle singole componenti con elementi diversi. Confrontando alcuni proverbi e detti, siamo giunti alla conclusione che puoi capire il contenuto generale dei pareggi solo dopo aver ripensato i loro singoli componenti.

Durante il lavoro sono state esposte le peculiarità semantiche dell'organizzazione degli avverbi, è stata effettuata l'analisi comparativa dei modelli avverbiali, sono state identificate le funzioni di base delle unità proverbiale(i) e i parallelismi semantici e la sinonimia tra i proverbi di due lingue diverse, è stata determinata la specificità della funzione pragmatica.

Proverbi e detti dotati di espressività sono molto importanti nelle funzioni comunicative. Riflettono ampiamente varie sfere della vita, come trasformazioni sociali contemporanee, problemi nella comunità e famiglie.

L'origine di proverbi e avverbi può essere controversa, poiché la maggior parte di essi ha origine antica. Le sfaccettature possono anche essere la connotazione dei proverbi nella visione del mondo di diversi gruppi etnici. Originato dalla fonte di antiche canzoni, racconti, miti e favole, proverbi e detti si sono trasformati in specchi di credenze e osservazioni popolari che consentono di esaminare, comprendere e contrastare più profondamente i valori delle culture opposte. I proverbi italiani e ucraine sono spesso di origine comune, ma i motivi del folklore e le mentalità contrastanti conferiscono a queste espressioni caratteristiche individuali che devono essere interpretate.

Parlando delle radici genetiche dei proverbi e dei detti popolari, M. Sholokhov ha scritto: "Le epoche che hanno dato i proverbi sono diverse. L'immensa diversità delle relazioni umane, che sono state impresse nelle grossolane espressioni popolari e aforismi dell'abisso, ci sono venute nella mente e nella conoscenza della vita in cui la gioia e la sofferenza degli esseri umani, risate

e lacrime, amore e rabbia, verità e risentimento, onestà e inganno, duro lavoro e pigrizia, la bellezza della verità e la bruttezza del pregiudizio.

ДОДАТКИ

<ol style="list-style-type: none"> 1. Chi ha mangiato i baccelli spazzi i gusci[41, с. 291]. 2. Chi pecora si fa il lupo se la mangia [41, с. 280]. 3. Chiamoglie, hadoglie[41, с. 286]. 4. Chi non sa quel che sia malanno e doglie, se non e maritato prenda moglie [41, с. 286]. 5. Tra moglie e marito non mettere un dito [41, с. 286]. 6. Non ride sempre la moglie del ladro [41, с. 286] 7. Moglie e buoi dei paesi tuoi – [41, с. 286]. 8. Senza moglie al lato l'uom non è beato[41, с. 286]. 9. Senza pastore non va la pecora [41, с. 286]. 10. Chi rita fa bene, e chi no, meglio[41, с. 286]. 11. <i>Aiuta i tuoi e gli altri se tu puoi</i>[41, с. 288]. 12. <i>Amici a scelta e parenti come sono.</i> [41, с. 287]. 13. <i>Chi vuol vivere e star sano, da parenti stia lontano</i>[41, 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хто їв зелений горох, нехай підмітає стручки[41, с. 291]. 2. Стань тільки вівцею, а вовки знайдуться[41, с. 280]. 3. Хто на лиху жінку попаде, того життя пропаде[41, с. 286]. 4. Не мав лиха, тай оженився;Оженився, як на льоду обломився[73]. 5. Чоловік і дружина – одна сатанина [73]. 6. Не все котові масниця (буде й великий піст [73]. 7. Дружину та бика не бери здалеку [73]. 8. Без дружини поруч людині щастя немає [Переклад: Малошик А.] 9. Безпастухавівці настадо[73]. 10. Хто одружується, добре робить, а хто ні краще[Переклад: Малошик А.]. 11. Допомагай своїм і іншим, якщо можеш[Переклад: Малошик А.]. 12. Рідних не вибирають, друзів вибирають [Переклад: Малошик А.]. 13. Хто хоче жити і бути здоровим, повинен триматися подалі від родичів [Переклад: Малошик А.].
---	--

<p>с. 288].</p> <p>14. <i>Padre che ha figlioli grandi fuor li mandi</i> [41, с. 288].</p> <p>15. <i>E peggior lite che tra sangue e sangue</i> [41, с. 288].</p> <p>16. <i>Acqua cheta rovina i ponti</i> [41, с. 289];</p> <p>17. <i>Molti si fanno coscienza di sputare in chiesa, che poi cagano sull altare</i> [41, с. 289];</p> <p>18. <i>Volto di mele (miele), cordifiele</i> [41, с. 289].</p> <p>19. <i>La gallina che canta (o che schiamazza) ha fatto l'uovo</i> [41, с. 289].</p> <p>20. <i>Tanto valorcio per acqua, che e'si rompe</i> [41, с. 290].</p> <p>21. <i>Tanto va la gata al lardo che ci lascia lozampino</i> [41, с. 290].</p> <p>22. <i>Tanto va la mosca al miele, che lascia il capo</i> [41, с. 290].</p> <p>23. <i>Tanto va loca altorso, che ci lascia il becco</i> [41, с. 290].</p> <p>24. <i>Tanto va la rana al poggio che ci lascia la pelle</i> [41, с. 290].</p>	<p>14. Батько, у якого дорослі діти, відокремлюй їх себе [Переклад: Малошик А.].</p> <p>15. Немає гірше сварки, ніж між кровними родичами [Переклад: Малошик А.].</p> <p>16. Стояча вода мости руйнує [Переклад: Малошик А.].</p> <p>17. Багато хто усвідомлює, що в церкві не можна плювати, а потім випорожнюється на вітвар [Переклад: Малошик А.].</p> <p>18. Особа як мед, а серце з дьогтю [Переклад: Малошик А.].</p> <p>19. Курка сокоче – яєчко знесла [Переклад: Малошик А.].</p> <p>20. Скільки б глиняний глечик ходив по воду, все одно розіб'ється [Переклад: Малошик А.].</p> <p>21. Скільки б не ходила кішка за салом, все одно лапку там залишить [Переклад: Малошик А.].</p> <p>22. Скільки б муха ні літала навколо меду, залишить там свою голівку [Переклад: Малошик А.].</p> <p>23. Скільки б гуска ні клювала качан, все одно дзьоб зламає [Переклад: Малошик А.].</p> <p>24. Скільки б жаба ні стрибала на сушу,</p>
--	---

<p>25. <i>Tanto va la capra al cavolo, che ci lascia il pelo</i> [41, с. 290].</p> <p>26. <i>Tanto vola il parpaglione intorno al fuoco, che vi sabbrucia</i> [41, с. 290].</p> <p>27. <i>Chi ha fortuna in amor, non giochi a carte!</i>[76].</p> <p>28. <i>Sfortunato in gioco, fortunato in amore</i>[76].</p> <p>29. <i>Chi ha poco, spenda meno</i></p> <p>30. <i>Bisogna fare i passi secondo le gambe</i>[76].</p> <p>31. <i>Chi ha tegoli di vetro, non tiri sassi al vicino</i> [41, с. 292].</p> <p>32. <i>Il mulino non macina senz'acqua. Ogni mulino vuol la sua acqua</i>[41, с. 292].</p> <p>33. <i>Il quattrino fa cantare il cieco. A ufo non canta il cieco</i> – [41, с. 292].</p> <p>34. <i>A nessuno piace la giustizia a casa sua</i> (букв. [41, с. 295].</p> <p>35. <i>Ognuno arna la giustizia a casa dagli altri</i></p> <p>36. <i>A dargli un dito, prende</i></p>	<p>там їй і кінець [Переклад: Малошик А.].</p> <p>25. Скільки б коза ні ходила за капустою, там їй і кінець [Переклад: Малошик А.].</p> <p>26. Скільки б не літав метелик навколо вогню, там і згорить [Переклад: Малошик А.].</p> <p>27. Кому щастить у коханні, нехай не грає в карти! [Переклад: Малошик А.].</p> <p>28. Нещасливий в іграх, щасливий в коханні [Переклад: Малошик А.].</p> <p>29. У кого мало грошей, нехай менше витрачає [Переклад: Малошик А.].</p> <p>30. Потрібно робити кроки, як того дозволяють ноги [Переклад: Малошик А.].</p> <p>31. У кого дах зі скляної черепиці, той не повинен кидати камінням в сусіда [Переклад: Малошик А.].</p> <p>32. Без води млина не меле [Переклад: Малошик А.].</p> <p>33. Задарма сліпий співати не буде [Переклад: Малошик А.]</p> <p>34. Нікому не подобається правда про свій будинок [Переклад: Малошик А.].</p> <p>35. Всім подобається правда про чужий</p>
---	--

<p><i>(tutta) la mano</i></p> <p>37. <i>A chi ti porge il dito tu piglia il dito e la mano</i></p> <p>38. <i>Ben tardi venuto, per niente e tenuto</i></p> <p>39. <i>Meglio tardi che mai</i> [41, с. 295].</p> <p>40. <i>Babbo e mamma non campan sempre</i> – [90].</p> <p>41. <i>Fine come la suola d'un contadino</i>[41, с. 250].</p> <p>42. <i>Fare come quel contadino che portd il cacio al padrone</i> (букв. [41, с. 250];</p> <p>43. <i>Contadini e montanini scarpe grosse cervelli fini</i> [41, с. 250].</p> <p>44. <i>Piu ladro del fattore maremmano</i>[41, с. 250];</p> <p>45. <i>Fammi fattore un anno se sarò povero mio danno</i> [41, с. 250];</p> <p>46. <i>Fattore nuovo tre di buono</i> – [41, с. 250].</p> <p>47. <i>Date da bere al prete che il chierico (il sagrestano) ha sete</i>[41, с. 180].</p> <p>48. <i>Fare come i preti che dicono sempre a me e mai agli altri</i></p>	<p>будинок [Переклад: Малошик А.].</p> <p>36. Дай йому палець, забере всю руку[Переклад: Малошик А.].</p> <p>37.Хто простягне тобі палець, бери і палець, і всю руку[Переклад: Малошик А.].</p> <p>38.Добро, яке прийшло занадто пізно, вважається марним[Переклад: Малошик А.].</p> <p>39.(Краще (ліпше) пізно, як (ніж) ніколи)[Переклад: Малошик А.].</p> <p>40.Тато і мама не завжди будуть живі[Переклад: Малошик А.].</p> <p>41. Тонкий, як підшва у селянина[Переклад: Малошик А.].</p> <p>42.Зробити, як той селянин, який давав сир господареві[Переклад: Малошик А.].</p> <p>43.У селян та у горян чоботи грубі, а розум тонкий[Переклад: Малошик А.].</p> <p>44.Ще більший злодій, ніж керуючий маєтком в Маремі [Переклад: Малошик А.].</p> <p>45.Зроби мене керуючим маєтком на рік, якщо я залишуся бідняком – моя вина.</p> <p>46.Новий керуючий маєтком тільки три дні добрий [Переклад: Малошик А.].</p> <p>47. Дайте випити священику, у</p>
--	--

<p>[41, с. 180];</p> <p>49. <i>Medico dei miei stivali, dei miei corbelli, dell 'acqua doce</i> ([70, с. 259];</p> <p>50. <i>Medico, cura te stesso</i>[70, с. 259];</p> <p>51. <i>Medico giovane fa la gobba al cimitero</i>[70, с. 259].</p> <p>52. <i>Dov'entra er sole, nun entra er medico</i> – [70, с. 259];</p> <p>53. <i>Medico pietoso fa la piaga puzzolente</i> – [70, с. 259]</p> <p>54. <i>Al medico la mula si rivolta, è il rovescio della Medaglia</i>[70, с. 260].</p> <p>55. <i>Cercare il male come i medici</i> [70, с. 260].</p> <p>56. <i>Mettere nelle mani del medico</i> [70, с. 260].</p> <p>57. <i>Parlare come un avvocato</i>[70, с. 261].</p> <p>58. <i>Chi parla doppio è infame</i>[71].</p> <p>59. <i>Chi parla per udita, aspetti la mentita</i>[71];</p> <p>60. <i>Chi poco sa, presto parla</i>– [71];</p> <p>61. <i>E' ignorante chi sempre parla</i> – [71];</p>	<p>паламара спрага [Переклад: Малошик А.].</p> <p>48. Діяти як священики, які завжди говорять: мені і ніколи іншим[Переклад: Малошик А.].</p> <p>49. Лікар моїх чобіт, моїх корзин, прісної води[Переклад: Малошик А.], значення: горе-лікар</p> <p>50. Доктор, зцілися сам[Переклад: Малошик А.].</p> <p>51. Через молодих лікарів ростуть горби на кладовищі[Переклад: Малошик А.].</p> <p>52. Де виходить сонце, не виходить лікар[Переклад: Малошик А.].</p> <p>53. Доброчутливий лікар робить смердючу рану[Переклад: Малошик А.].</p> <p>54. Мул нападає на лікаря, це інша сторона медалі[Переклад: Малошик А.].</p> <p>55. Шукати хвороби, як лікарі[Переклад: Малошик А.].</p> <p>56. Віддати все в руки лікарю[Переклад: Малошик А.].</p> <p>57. Говорити як адвокат, значення: бути красномовним[Переклад: Малошик А.].</p> <p>58. Хто говорить у два рази більше, той</p>
---	---

<p>62. <i>Il tacere è rispondere a chi parla senza ragione</i> – [71];</p> <p>63. <i>Chi tace ha consente</i> – (букв. [71].</p> <p>64. <i>Di notte parla piano, e di giorno guardati d'intorno</i> – [71];</p> <p>65. <i>Il poco mangiare e poco parlare non fece mai male</i> – ([71];</p> <p>66. <i>Lascia colui parlare che vuol saper ben fare</i> – [71];</p> <p>67. <i>Parla all'amico come se avesse a diventar nemico</i> – [71];</p> <p>68. <i>Parla poco e ascolta assai, e giammai non fallirai</i> – [71].</p> <p>69. <i>A chi non sa parlare ben s'addice il silenzio</i> [71];</p> <p>70. <i>A chi parla poco, basta la metà del cervello</i> [71];</p> <p>71. <i>A chi piace il bere, parla sempre di vino</i> – [71];</p> <p>72. <i>Al canto l'uccello, al parlare il cervello</i> [71];</p> <p>73. <i>Altro è parlar di morte, altro è morire</i> [71];</p> <p>74. <i>Ascolta tutti, parla franco,</i></p>	<p>безчесний [Переклад: Малошик А.].</p> <p>59. Від того, хто то голосно говорить, чекай брехні [Переклад: Малошик А.].</p> <p>60. Хто мало знає, багато говорить [Переклад: Малошик А.].</p> <p>61. Неосвічений той, хто завжди говорить [Переклад: Малошик А.].</p> <p>62. Мовчання – це відповідь тим, хто говорить без причини [Переклад: Малошик А.].</p> <p>63. Хто мовчить той погоджується [Переклад: Малошик А.].</p> <p>64. Вночі розмовляй тихо, а вдень оглядайся [Переклад: Малошик А.].</p> <p>65. Мало їсти та говорити, ніколи не нашкодить [Переклад: Малошик А.].</p> <p>66. Нехай говорить той, хто вміє добре робити [Переклад: Малошик А.].</p> <p>67. Говори зі своїм другом так, наче він став твоїм ворогом [Переклад: Малошик А.].</p> <p>68. Говори мало, багато слухай, і ти ніколи не зазнаєш невдачі [Переклад: Малошик А.].</p> <p>69. Тим хто не вміє говорити, краще мовчати [Переклад: Малошик А.].</p> <p>70. Хто мало говорить, достатньо</p>
--	--

<p><i>credi a pochi</i> [71];</p> <p>75. <i>Chi a troppi parla, a pochi dà consiglio</i> [71];</p> <p>76. <i>Chi meglio parla, peggio fa</i> – [71];</p> <p>77. <i>Chi non parla, Dio non l'ode</i> – [71];</p> <p>78. <i>Chi non sa tacere, non sa parlare</i> [71];</p> <p>79. <i>Chi parla doppio è infame</i> – [71];</p> <p>80. <i>Chi parla per udita, aspetti la mentita</i> [71];</p> <p>81. <i>Chi parla rado, è tenuto a grado</i>[71].</p> <p>82. <i>Chi parla semina, chi tace raccoglie</i> [71].</p> <p>83. <i>Chi parla sempre di galateo, non lo ha mai letto</i> [71].</p> <p>84. <i>Chi parla troppo adagio, a chi l'ascolta dà disagio</i> [71];</p> <p>85. <i>Chi parla, deve fare anche volentieri</i> [71];</p> <p>86. <i>Chi poco sa, presto parla</i> [71];</p> <p>87. <i>Andare come la biscia (або la serpa) all'incanto</i> [70, с.</p>	<p>половини мозку[Переклад: Малошик А.]</p> <p>71. Хто полюбляє пити, говорить завжди про вино[Переклад: Малошик А.].</p> <p>72. Співати – пташці, говорити – мозку[Переклад: Малошик А.].</p> <p>73. Одне діло говорити про смерть, інше – померти[Переклад: Малошик А.].</p> <p>74. Слухай усіх, говори мало, вір декільком[Переклад: Малошик А.].</p> <p>75. Хто занадто багато говорить, не зможе дати пораду[Переклад: Малошик А.]</p> <p>76. Хто краще говорить – гірше робить[Переклад: Малошик А.].</p> <p>77. Хто не говорить, того не чує Господь[Переклад: Малошик А.].</p> <p>78. Хто не вміє мовчати, не вміє говорити[Переклад: Малошик А.].</p> <p>79. Хто говорить в два рази більше, той негідник[Переклад: Малошик А.].</p> <p>80. Хто говорить просто так, чекай на брехню[Переклад: Малошик А.].</p> <p>81. Хто мало говорить, високо ціниться[Переклад: Малошик А.].</p> <p>82. Хто говорить – сіє, хто слухає – збирає[Переклад: Малошик А.].</p> <p>83. Хто завжди говорить про етикет, ніколи про нього не читав[Переклад:</p>
--	--

<p>270] –</p> <p>88. <i>Scappare (sfuggire, sguizzare, guizzare) (di mano) come in anguilla [70, c. 270]</i></p> <p>89. <i>Signa maligna, dove cresce la gramigna, non ci levar nuora, non ci metter figlia. Se una cosa la devi fare, metticela, ma non ce la pigliare[93];</i></p> <p>90. <i>Per la Candelora, che piova o che gragnola dell'inverno semo fora, ma se piove o tira vento nell'inverno siamo dentro [93].</i></p> <p>91. <i>Quando la carrozza andrà senza cavallo il mondo sarà tutto in gran sovvallo[93] –</i></p> <p>92. <i>Chi bazzica coi preti e intorno al medico vive sempre ammalato e muore eretico [93].</i></p> <p>93. <i>I frati si uniscono senza conoscersi, stanno uniti senza amarsi e muoiono senza piangersi [93].</i></p> <p>94. <i>Dio non fa mai chiesa, che il diavolo non ci voglia (o</i></p>	<p>Малошик А.].</p> <p>84. Хто говорить занадто повільно, створює незручності співрозмовнику[Переклад: Малошик А.].</p> <p>85. Хто говорить, має робити це з задоволенням[Переклад: Малошик А.].</p> <p>86. Хто мало знає, потім говорить[Переклад: Малошик А.].</p> <p>87. Діяти як зачарована змія, діяти за чужою вказівкою[Переклад: Малошик А.].</p> <p>88. Вислизнути з рук як вугор[Переклад: Малошик А.].</p> <p>89. Зла Сигма, де росте бурян, не бере наших невісток, не бере доньок. Якщо вам доведеться щось зробити там, зробіть це, але не пийте нічого[Переклад: Малошик А.].</p> <p>90. В Канделорі, де дощить або йде сніг з градом закінчується зима, але якщо дощить і є вітер ми будемо всередині[Переклад: Малошик А.].</p> <p>91. Коли карета пройде без коня, світ буде переповнений[Переклад: Малошик А.].</p> <p>92. Хто спілкується зі священниками поряд із лікарем, той завжди живе</p>
--	---

<p><i>non ci fabbrichi) la sua cappella [93].</i></p> <p>95. <i>Né a torto né a ragione non ti far mettere in prigione[93] –;</i></p> <p>96. <i>Chi va a letto senza cena, tutta la notte si dimena (Boccaccio, Decamerone)[93]</i></p> <p>97. <i>Al contadino non far sapere, quant'è bono il cacio con le pere [93]</i></p> <p>98. <i>Chi non mangia in compagnia, gliè un ladro o gliè una spia [93].</i></p> <p>99. <i>Meglio sbagliare col proprio cervello, che sbagliare con quello d' altri [93].</i></p> <p>100. <i>Il Diavolo ne sa più, perché é vecchio [93].</i></p> <p>101. <i>Chi non digiuna la vigilia di Natale, corpo di lupo ed anima di cane [93].</i></p> <p>102. <i>Fare come Papa Sisto, che non la perdonò nemmeno a Cristo [93].</i></p> <p>103. <i>Finchè uno ha denti in bocca, non sa quel che gli</i></p>	<p>хворим і помирає еретиком[Переклад: Малошик А.].</p> <p>93. Монахи об'єднуються, не знаючи один одного, стоять об'єднані, не люблячи один одного, і вмирають, не плачучи[Переклад: Малошик А.].</p> <p>94. Бог ніколи не зробить церкву, якщо диявол не захоче, (або не заставить нас зробити) свою каплицю[Переклад: Малошик А.].</p> <p>95. Ні неправота, ні справедливість не дозволять тобі сісти до в'язниці[Переклад: Малошик А.].</p> <p>96. Хто лягає спати без обіду, цілу ніч присідає[Переклад: Малошик А.].</p> <p>97. Не дайте фермеру знати, наскільки смачний сир з грушами[Переклад: Малошик А.].</p> <p>98. Хто не їсть у компанії – злодій чи шпигун[Переклад: Малошик А.].</p> <p>99. Краще помилитися своїм мозком, ніж помилятися мозком інших[Переклад: Малошик А.].</p> <p>100. Диявол знає більше, бо він старий[Переклад: Малошик А.].</p> <p>101. Хто не поститься на Святвечір той вовче тіло та собача душа[Переклад: Малошик А.]</p> <p>102. Зроби так, як папа Сікст, який</p>
---	---

<p><i>tocca</i> [93].</p> <p>104. <i>Ragazza dalle belle ciglia, tutti la vogliono e nessuno la piglia</i> [93].</p> <p>105. <i>Figlioli? Frignoli! – Figlioli? Fagioli! – Figlioli? Fringuelli!</i> [93].</p> <p>106. <i>Quando il padre fa carnevale al figlio gli tocca far Quaresima</i> [93].</p> <p>107. <i>A rubar poco si va in galera as rubar parecchio si fa carriera</i> [93].</p> <p>108. <i>Anche un orologio rotto due' volte al giorno segna l'ora giusta</i> [93].</p> <p>109. <i>Baciare il culo (al padrone, al prete, al superiore in genere)</i> [93].</p> <p>110. <i>Col tempo e con la paglia, si maturan le sorbe e la canaglia</i> [93].</p> <p>111. <i>Quel che non è detto, non è raccontato</i> [93].</p> <p>112. <i>Pazzo è quel prete che biasima le sue reliquie</i> [93].</p> <p>113. <i>A lavar la testa all'asino si perde il ranno e il sapone</i>[93].</p>	<p>навіть не пробачив Христа[Переклад: Малошик А.].</p> <p>103. Поки у людини є зуби в роті, вона не знає, до чого торкається[Переклад: Малошик А.].</p> <p>104. Дівчина з красивими віями, всі хочуть її і ніхто її не бере[Переклад: Малошик А.].</p> <p>105. Діти? Малі діти? Боби! Малі діти? Співочі пташки![Переклад: Малошик А.].</p> <p>106. Коли батько робить карнавал, потім його син має дотримуватися Великого поста[Переклад: Малошик А.].</p> <p>107. Якщо ви вкратете трохи – ви йдете до в'язниці, коли багато крадете – робите кар'єру[Переклад: Малошик А.]</p> <p>108. Навіть розбитий годинник два рази на день показує правильний час[Переклад: Малошик А.].</p> <p>109. Поцілувати в дупу (господаря, священика, старшого в цілому)[Переклад: Малошик А.].</p> <p>110. З часом і з соломи дозріває горобина[Переклад: Малошик А.].</p> <p>111. Що не сказано, те не сказано[Переклад: Малошик А.].</p>
--	---

	<p>112. Божевільний той священик, який звинувачує свої мощі[Переклад: Малошик А.].</p> <p>113. Щоб помити голову осла ви втратите багато мила[Переклад: Малошик А.].</p>
--	--